

1701-1703

171

L-41

R 200 M

2010

ԱՐՈՒԵՍ
ՀԱՐՍՏԱՆԱԼՈՅ

9043-*chh*

339

Կ. ՊԵՌԿՁՕՆ

ԱՐՈՒԵՍ

ՀԱՐՍՏԱՆԱԼՈՅ

ԵՒ

ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՇԵԼՈՅ

ԹԱԴԻՄ. Ի ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆԷ
Մ. Կ. ՆԱԶԻԿԵԱՆ

«Նա որ կ'ըսէ աշխատողին թէ աշխատութեան
«տարեցն եւ խնայողութեան զատ ու-
«րիշ ո՛ր եւ է միջոցաւ կարելի է բան
«մը ձեռք բերել, մոլորեցունող չար
«մէնն»

ՖԱՆՔԼԻՆ

معارف نظارت جليله سنك رخصتيله طبع اولينشدر

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐ. ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

1892

6478-57

ԲԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՁԻՆ

Այս գրքի պարունակութիւնն օգտակար դա-
տած էմ ընթացաւարտ զպրոցականաց համար, որք
նիւթական շահու հրապարակը կը թեւակոխեն, առ-
պնց ճանչնալու զմարդիկ եւ իրական կեանքը:

Քանի որ հացի խնդիրը կենաց պայքարին մէջ
առաջին եւ էական զրդիչն է մեր ամէն գործոց,
բնական է որ օգտակար լինի, ապրուստի պէտքին
առիպողականութիւնը զգալի եղած վայրկեանէն իսկ
ենթակային առջեւ պարզել այդ խնդրոյ լուծման
անվրէպ միջոցներն, եւ ճանչցունել նմա ասպարէզի
ուր գծուած լինի այն ուղին ընդ որ պարտի յառա-
ջանալ:

Հեղինակն աստ ջանացած է պատուաւոր քա-
ղաքացւոյ եւ բարեկեցիկ աշխատողի մը վիճակին
հասնելու համար պէտք եղած խորհուրդներն ու մի-
ջոցները հաւաքելով, ցոյց տալ պատուաւորութեան
ուղին, որպէս զի մի գօտցէ զանազան մոլութիւնք,
շահու անպարկէշտ միջոցք, պատուոյ հակառակ վար-
մունք ապրուստի ընձեռնման իբրեւ անպատուա-
բեր միջոցք ընտրուին:

Ուստի այս գիրքն աւարտող ընթերցողէն կը
խնդրեմ որ ջանայ ՀԵՏԵԻԻՆ աստ գրուած խոր-
հրդոց, վստահ լինելով թէ հարուստ պիտի լինի:

ՆԱԽԱԲԱՆ

Առանց աշխատութեան չիք վարձք: Եթէ մարդ համոզուած չլինէր թէ աշխատելով միայն կարելի է երջանիկ լինել, ոչ որ պիտի աշխատէր բարւոքելու համար իւր վիճակն, եւ ամեն որ ծուլանալով՝ ամենայն ինչ ի յերկնուստ պիտի սպասէր:

Մարդ կրնայ սպասել բաղդին, բայց պետք չէ սպասիլնիլ անոր:

Ինչ որ ունիմք այսօր, վաղիւ ձախողանք մը կրնայ յափշտակել մեզնէ. այսու հանդերձ երկրի ամենայն ինչք մե՛զ համար են եւ հարստանալու համար ունեցած մեր ճգունք միտելու չեն ի ջարագործութիւն:

Հարստութիւնը կ'ընծայէ մեզ միջոց, որով մեր թէ՛ մեր կեանքը, մեր մարմնոյ առողջութիւնը եւ մտաց ազնուացումն զարգացունենք եւ թէ մեր նըմանեաց մեջ երանութիւնն ու խնդութիւնն առաւելումք:

Հարստութիւնը երկրային երջանկութեանց գեղեցկագոյնն է, ուստի պարտիմք պատրաստել այդ երջանկութիւնը. եւ ո՞վ է նա որ չուզէր երջանիկ լինել:

Ըստ այսմ, ով որ կը ճգնի դեպ առ այդ հարստութիւն, արժանի է գովեստի. եւ ինչ որ մեզ կը սովորեցունէ գտնել այդ հարստութեան ճանբան, սիրայօծար ընդունելու է:

ԱՐՈՒԵՍ ՆԱՐՍԱՆԱԼՈՅ

«Քննէ՛, համեմատէ՛, խորհրդածէ՛

«Ե դա՛նք ճշմարտութիւնը»

ՀԱՌԻԿ

Բարոյականութեան եւ իրաւանց զգացումներն այնպիսի սկզբունքներ կը ցուցունեն մեզ զորս հարուստ լինելու ջանացողը պարտի ի նկատ առնուլ, եւ հարատանայու արուեստը առաքինութեան դասուց մեկ մասը կը կազմէ:

Այս գրքի հեղինակը փորձած է մի քանի մասնաւոր հատուածներով ներկայացունել հարատանայու արուեստն. այդ հատուածներու մէջ համառօտապէս եւ զբօսեցուցիչ վկայութեամբ ցուցուած են այդ արուեստին հիմնական պայմաններն ու ըսկզբունքներն:

Եւ այս ամենայն կը ցուցունեն հեղինակին բարի դիտաւորութիւնն, որով ջանացած է այժմուս տակաւ գորացող Նիւթակրօնութեան տալ ա՛յն ուղղութիւնն, որ վսեմագոյն նպատակի մը կ'առաջնորդէ:

Այս պատճառաւ ահա նշանաւոր գրագիտաց գործերէն իմաստալի կտորներ մէջ բերուած եւ այնպիսի իմն կարգադրուած են որոց ամբողջութիւնը կարելի է ընդունիլ իբր մի փոքր մասն կեանքի փիլիսոփայութեան, եւ որ կրնայ բեղադրութիւն մը լինել ջբաւորութեան դիմադրելու զգացումն զօրացունելու:

Վիշնտի սա կարծիքը թէ՛

«Հարստանալու արուեստն ուրիշ բան չէ, բայց եթէ «արուեստ մը որով կարելի է տիրանալ այլոց ընչից, հաճու «թեամբն իւրեանց»,»

չառ ճշմարիտ է: Ապաքէն այդ հաճութիւնը արուեստական միջոցներով ձեռք բերելու ճիգերն յաճախ խութեր են մարդոյ դէպ յառաքինութիւն ընթանալոյ ճանքուն վրայ: Այսու ամենայնիւ ամեն ոք չի հարցուներ, կիւրոսի պէս, թէ ուստի՞ եւ ի՞նչ միջոցաւ հարուստ եղած ես, այլ կը հարցունէ՛ թէ՛ ո՞րչափ հարստութիւն ունիս:

Նիւթական միջոցի սահմանը, սահմանն է նաեւ անձնական գործունէութեան. առ այս քանի՞ նախանձելի կ'երեւի հարուստին տեսքը, եւ զարմանալի չէ թէ հարստանալու ջանքն դարուս մէջ մարդկային ընդհանուր կիրք մ'եղած է:

Հարուստ լինել. այս է զրեթէ ամեն ընտանեաց զիւաւոր նշանաբանը: Հարուստ լինել. առ այս կը

ցանկայ մարդ ի տենջ պատուոյ, զօրութեան եւ ազգեցութեան: Հարուստ լինել. այս է ընդհանուրին ջերմ փափաքը, եւ սակայն հաղարաւորք կը դա՝ հավիթին յանդունդ, վասն զի, նման յիմարաց, ինչ որ ունին անդ կը նետեն մոտի յոյսերու համար, երբ հարստութիւն տեսնեն անդ:

Այս է ընդհանուրին տրամադրութիւնը. սակայն հարուստ լինելը ոսկւոյ գեղերու մէջ թաւալիլ կամ ետականութեամբ հանգիստ ապրիլ, կամ քան զայլս լաւագոյնս զգեստաւորիլ եւ մնանիլ ըսել չէ. հարուստ լինել ըսել չէ երբ բազումք խոնարհին մեր առջեւ եւ նախանձով խօսին մեր վրայօք կամ մեր հրպարտութիւնը փայփայեն:

Գիտնալու է օգուտ քաղել աշխարհի ինչքերէն: Հարուստ լինելոյ փառքը, մեր նմանեաց երջանկութիւնն, իւր մասնաւոր եւ ընդհանուր վիճակներովն, գոյացունելն է. այսու՝ հարստութիւնը միջոց մը եղած կը լինի մարդու թէ ինքզինքն եւ թէ զայլս երջանիկ ընելու: Առանց բաւականաչափ ստացուածոց տէր լինելու, անկարող եմք մեր անձն պահպանել. բեռն կը լինիմք այլոց. կը լինիմք ծառայ, գերի, եւ չեմք կարող պէտք եղած ատեն առաքինութիւն գործել որչափ որ պարտիմք:

Զբաւորութիւնը կը վնասեցունէ զմարդ եւ իւր իսկ աչաց ստորին կը ցուցունէ զինքն. մտածել կուտայ թէ ենթակայն ոչ իւր ոյժն եւ ոչ իւր ժամանակը պէտք եղածին պէս օգտակար ընել չէ կրցած:

Հէրտէր սա սրտաշարժ բառերով կը նկարագրէ այդ ներգործութիւնը.

«Զբաւորութիւնը կ'ամթահարէ զմարդ, Ամթն ու ձախողանք վնասեցունեն զնոյ, Վնասութիւնը կ'ընկճէ զնոյ, Եւ ընկճմամբ՝ կը լինի նա թախծեալ, Թախծն ու հոգ տկարացունեն հոգին Եւ հոգւոյ տկարութիւնը կը բերէ կործանում, Եւ այսպէս, ո՛ր զբաւորութիւն, վերջապէս Խոր վշտերու մէջ կը խորասուզես:»

Նա որ չունի ոչինչ, ռամիկ դատէն պատիւ չընդունիր. մարդ գիւրաւ կը բռնանայ անոր վրայ եւ նա հազիւ կը համարձակի մինչեւ իսկ իրաւացի պահանջումներ ընել:

Բայց հարուստը հեշտիւ կը դիտէ ապագայն, եւ այդ իսկ հանգարտ խղճով, վասնզի, որպէս ըսած է Սոդոմոն իմաստուն.

«Լաւ է սակաւիկ ինչ առնուլ արդարութեամբ, քան զգանձս մեծամեծս ամբարշտութեամբ:»

Ծշմարիտ հարստութիւնն այն է զոր մարդ ուղղութեամբ կը շահի. վասն զի հաճոյք պատճառող ստացումը միայն հարուստ կ'ընէ զմարդ: Ուղղութիւնը հիմն է ամենայն ստացուածոց:

Հարուստութեան նպատակն անչափ եւ անսահման կերպով զիջել չէ, որպէս կ'ընեն սոսկական անման կերպով զիջել չէ, որպէս կ'ուզեն հարստաձինք որք հարստութեան համար կ'ուզեն հարստանալ. տոկոս տոկոսի վրայ կը փարթեն, իրենց ամբողջ կեանքը ներդրութեան եւ աշխատութեան կ'ենթարկեն, որպէս զի 'ի հանգստեան ապրին առ յապայս եւ կամ — ծիծաղելի հպարտութիւն — այլոց առջեւ փայլին. ո՛չ, հարստութեան նպատակն պարտաճանաչութեամբ իւր ստացուածքն ժողովրդեան բարւոյն օգտակար առնել է: Պարտ է լաւ 'ի մտի ունել Հէրտէրի խրատը,

«Ինչք տրուած են մեզ կենաց բեռն թեթեւցունելու
և ո՛չ թէ կեանքն ինչքերով ՚ի մեզ ծանրացունելու համար:
Երանի՛ աշխիկ որ վայելէ և սերմանէ. բայց որ մեռնի և թո-
ղու զինչս, հարուստ կոչուած՝ բայց դժբաղդ մի անձ եղած
է նա»:

Հարստանալոյ արուեստը նոյն իսկ մեր անձին
կրթութիւնն է:

Բայց կէօթէ կ'ըսէ.

«Ամեն մարդու տրուած չէ կրթել զանձն կատարելագէտ.
Բազումք հանգստութեան համար ընտանեկան գեղ մը, հա-
րստութեան կամ երջանկութեան ո և է տեսակի մը համար
գեղազիր մը ունենալ կը փափաքին»:

Ո՛վ որ կ'ուզէ ՚ի կիր առնուլ հարստանալոյ ար-
ուեստն, պարտի միտ գնել կենաց կանոններուն: Խո-
րին իմաստ կայ պարսկական սա առածին մէջ.

«Ոչ թէ ուրիշէն քեզ տրուածն, ոչ քու քեզ տուա-
ծըք է որ պէտք է կենացդ հարստութեան սահմանուի»:

ԴԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

«Թշուառութեան առաջին աղբիւրը դա-
տողութեան մէջ է. աղբիւր որ կը հե-
ղու ՚ի սիրտ, որ կը ցուի չար թէ բա-
րի գործերով, բոտ պղտորութեան կամ
«պայծառութեան ականն»:

ՔԼՕԲՇԴՕՔ

Օթթօ Կրաֆ Ֆօն Լէօպլն կը գրէ սա պարզ ու
գեղեցիկ բանաձեւը,

«Բնութիւնն զգալ ուսոյց քեզ,

«Դու ևս ուսիր խորհրդածել»:

Խորհիլն՝ որ եւ է բանի մը նկարագիրն երեւա-
կայութեան հետ միացնուելու կարողութիւնն է. եւ
այս՝ Աստուածութեան ամենամեծ պարգեւն է:

Ջանա՛ դու քո՛ւ դատողութեամբդ գործ տեսնել.
Խեղճանչիւր որ ունի իւր ճակատագիրն, բայց ամեն
ոք չունենալով այնչափ արիւթթիւն անոր դէմ խի-
զախելու, կը թողու զանձն հպատակիլ պարագայից
բերմանց, որպէս փետրիկ մը՝ հողմոյ յորձանաց մէջ:
Նա՛ ունի աղատ միտք որ միայն իւր կամքն ՚ի գործ
կը դնէ, որ լոկ իւր օրինաց կը հետեւի, իմա՛ բանա-
վարութեան, ճշմարտութեան և առաքինութեան
օրինաց:

Խելացին զգուշութեամբ կը քննէ միջավայրն, ժամանակն ու անձերն, որպէս զի կարող լինի յօգուտ իւր ազնիւ նպատակին ի կիր առնուլ զայնս, որով կուսանի տիրել դիպաց վրայ եւ իւր կամաց նպատակեցունել զայնս:

Կատարեալ դատողութիւնը հարստանալոյ զըլխաւորագոյն միջոցը կ'ընծայէ մարդոյ, վասնզի «բազմից յաճախ գեղածիծաղ կ'ուզայ մեզ, սակայն երբ դուայդ սիրելի հիւրն ճարպիկութեամբ ընդունելու համար պէտք եղած դատողութիւնը չ'ունենաս, նա կը փոխէ իւր ճանքան»:

Ոչ մէկ ձեռնարկութեան մի՛ սկսիր առանց հասուն խորհրդածութեան, եւ ոչ ալ մի՛ յամենար առանց զօրեղ պատճառի նորա գործադրութեան մէջ:

Նախ խորհիլն եւ ապա գործելը չը զղջացուներ, այլ շահեցունէ:

Մարդ միշտ պարտի դիմնալ թէ ինչ վիճակի մէջ կը գտնուի. ո՛վ որ առանց կանխամտածութեան եւ առանց փորձոյ գործի մը սկսի, դիւրաւ կը սընանկանայ, նիւթապէս, ֆիդիքապէս եւ բարոյապէս:

Կէօթէ ըսած է թէ՝

«Խորհիլ ու գործել, գործել ու խորհիլ լրումն է իմաստութեան»:

Առողջ խորհրդածութեան հետեւանքը միշտ հանգիստ եւ զօրութիւն կը չնորհին մտաց: Մտաց այդ հանգիստն ու զօրութիւնը այնպիսի անխռովութիւն մը կու տան կենաց, որով մարդ անբաւական պատճառներէ չտարհամոզուիր իւր ճշմարիտ ճանչցածէն:

Ոչ ոք կը տարակուսի Վ. Ֆօն Հումպոլտթի սա հանճարեղ ասացուածոյն թէ՝

«Դատողութեան կիրառութիւնը մարդկան վրայ նոյն բարերար ազդեցութիւնն ունի, որպէս արեւն՝ բնութեան վրայ. նա կը փարատէ զգածման ամպերը, կը լուսաւորէ, կը ջեւուցանէ եւ տակաւ զօրեղ հանգարտութեան մը կը բարձրացունէ զմիտս»:

Սակայն կ'երեւի թէ բազումք 'ի նկատ չեն առնուր դատողութեան կիրառութիւնը. Իրաճանաչողութեան վրայ 'ի պատանեկութենէ սկսեալ ունեցած թիւր ըմբռնումներն, յուլութիւնը եւ մտածելու ծուլութիւնն զմարդ իւր սնամտութեան գերին կ'ընեն:

Ընդհանրապէս ողջամտաց թիւը միշտ նուազ է, որպէս կը հաւաստէ Շիլլէր.

«Բազումք են սնամիտ,

«Դատողութիւնը միշտ քիչերուն տրուած է»:

ԳՈՐԾՈՆԷՈՒԹԻՒՆ

«Լոկ գործոնէութիւնն է որ
բարձր ու վսեմ կ'ընէ զմարդ»

ԺԱՆ ԲՕԼ

Գործոնէութիւնն այն առաքինութիւնն է որ
զօրութեանց գործածութեան մէջ բարոյական նպա-
տակի մը կը միտի:

Ամէն էակ կը ջանայ գործածել իւր զօրութիւն-
ներն եւ ամէն զօրութիւն ջանք մ'ունի գործելու:

Մեր նմանեաց օգտակարութեանն համար մեզ
տրուած քանքարը պէտք չէ որ անգործութեան մէջ
թողուի՝ կամ անխորհուրդ գործառնութեամբ ոչն-
չացուենք:

Յայտնի է թէ կեանքն իսկ կը պահանջէ որ մարդ
գործառնութեան սահման մը պատրաստէ իրեն հա-
մար, որպէս կը գրէ գրագէտ մը:

«Բրդմէ Երեսաց տոյ կերէցէ» զհաց տոյ. Ս. Գրոց
«բառերն են ասոնք, որով մարդն զրախտային վիճա-
«կէն իրական կենաց առաջնորդուեցաւ: Ներշնչեալ
«հետազօտիչն հոգեւորական աւանդութիւն մը, կամ
«մտօք յափշտակեալ կրօնաւորն ալ պատմական ան-
«բռնաբարելի իրողութիւն մը կը գտնեն անդ. ապա-
«քէն, երկոքին եւս միաբան են յայնմ թէ երկրի վրայ
«մարդոց վիճակն անորոշ գծուած պիտի լինէր:

«Բրդմէ Երեսաց տոյ կերէցէ» զհաց տոյ. եւ եթէ ի վա-
«ղուց անհետացեալ, մոռացեալ ցեղերու մասին այս
«բառէն զատ ուրիշ վկայութիւն մը չլինիր, զարձեալ
«ամեն հնապատում պիտի ցուցնէր մեզ թէ ամէն
«ժամանակ, մարդկային ընկերականութեան զխաւոր
«զաղափարն աշխատութիւնը ճանչցուած է:

«Պատմաբանները մեծ խնամօք կ'ուսումնասիրեն
«այն եղանակներն որովք աշխատութեան այդ զաղա-
«փարն 'ի կիր առնուած է 'ի հնումն: Մեզ համար
«բաւ է անդ գտնել այդ սկզբունքն որ տիեզերական
«պատմութեան ամէն կապակցութեան մէջ կ'երեւի,
«եւ որ մեզ համար հիմնաքարն ու անկեան վէմն է,
«որոյ վրայ կը հիմնենք մեր կեանքի նկատուոյ-
«թեանց շէնքը»:

Գործէ աշխուժիւ եւ կեանքն պիտի արդիւնա-
ւորէ զքեզ. ձեռնարկութեանցդ յաջողման յոյս մի
դնել, մտածէ՛ թէ քու փափաքանացդ հակառակ
դէպքեր կրնան պատահիլ, բայց քու բաղդիդ եւ հան-
գստեանդ ժամը պիտի դայ. աշխատէ՛ միայն:

Բառին կատարեալ նշանակութեամբ աշխատիլն,
օգտակար գործոց իրականացուցման համար մեր զօ-
րութեանց ճիգերն են: Յաջողութիւնը ջանքով միայն
յառաջ կու գայ: Ամեն աշխատութիւն կը պահանջէ
իւր լրջութիւնն, որպէս յաճախ՝ անձնայաղթութիւն.
սով որ կ'ուզէ աշխատութեան հաճելի լինել, հարցնե-
լու չէ թէ «գործերն երբ նպատուաւոր պիտի լինին
ինձ» այլ՝ «թէ ես ե՞րբ նպատուաւոր պիտի լինիմ
գործոց»:

Վականէր կը զրէ.

Գործոնէութեան և իրական կենաց համար եղած առաջադրութիւններն պէտք չէ երբեք յետաձգել, այլ անմիջապէս սկսել գործադրութեան. լաւագոյն է բան մը ձախողիլ, քան ամենեւին յետաձգուիլ. ո՛վ որ բան մը կ'ընէ՝ արժանիք մը ունի յինքեան, ով որ միշտ ձեռնադաշ կը մնայ գործէ, չունի արժանիք:

Ամեն գործ ժամ մ'ունի, յորում կարելի է օգտակար կերպով աշխատիլ:

Լիսթէնպէսկ սա հետեւեալ իրաւացի վճիռը կու տայ մարդկային բնութեան վրայ.

Քանի որ մարդիկ շատ հակամետ են յետաձգման և ընդհանրապէս ինչ որ առաւօտեան ժամը 1 ին պարտ էր կատարել, ժամը 2 ին տեղի կ'ունենայ, հետեւապէս կարելի է վատահօրէն հաւատալ թէ գործոյ մը կատարումը մեր ձեռաց մէջ է, երբ ամեն ինչ առանց թեթեւ յապաղման կատարեմք:

Ով որ սկսած է, գործոյն կէսը կատարած է:

Գործելոյ ատեն պիտելու է թէ միջոցը ներդաշնակ է մտադրեալ գործողութեան հետ: Ոչինչ պէտք է անսպասակ սկսիլ, ոչինչ կիսկատար թողուլ: Պէտք է միշտ անջատ պահել զլիսաւորն՝ երկրորդական մասէն և ամենայն զօրութեամբ աշխատիլ առաջնոյն կատարման. բայց չը ստանձնել նաեւ անհաւի շատ գործ, աշխատութիւն և պարտաւորութիւն, որոց անկարող է դեռ տոկալ մարմինը:

Ամեն գործ, աշխատութիւն, պարտաւորութիւն պէտք է յաջորդաբար լինին: Հակառակ պարագային մէջ գործոնէութիւնը չեղբեր ակնկալեալ շահը:

Աշխատութիւնը կոչում է, գործ է, շահ է:

Կէօթէ շատ ճշմարտապէս կ'ըսէ.

Աշխատհ կաթէ և հացէ բաղկացեալ խմսէ ստեղծուած չէ. ուստի պէտք չէ սպասեմք ծոյլերուն պէս. կարծր

պատառները ծամել պարտիմք: Պէտք է կամ հեղձամահ լինել կամ մարսել կարենալ:

Մեր զօրութեանց գործածումն ըստ ինքեան վսեմ հաճոյք մ'է. մեղկութիւնը՝ մարմնոյ և հոգւոյ հիւանդութիւն մ'է. ծուլութիւնը՝ մարմնոյ, և թանձրամտութիւնը՝ մտաց քնէութիւնն է: Մոյլը մեղկ կենօք գրգացեալ, զգայական անմիտ հեշտութեամբ տկարացեալ, թոյլ ի հոգի և ի մարմին, հազիւ կը միտի օգտակար հետազօտութեանց, մինչդեռ գործոնէութեան վարժուողն իւր նմանեաց յարգանքը վայելելով հանդերձ ունի առողջութիւն, ողջմտութիւն և խղճի հանդարտութիւն առ այն թէ հասարակաց ինչքն աւելցուցած է և չէ սպառած:

«Աշխատութիւնն արեւն բալասանն է,

«Աշխատութիւնն աղբիւր է առաքինութեան:

Կ'երգէ Հէրտէր. և Քանդ՝ զգայական հաճոյից մեծադոյնը կ'անուանէ «հանգիստն յետ աշխատութեան»:

Ջանասիրութիւնը մայր է բարեբաղդութեան. Աստուած կու տայ ամէն ինչ Ջանասիրին. և եթէ կենաց անհամաձայնութիւնները նորա դէմ արգելքներ յարուցանեն, պարտիմք ժան Բօլի հետ հաստատել թէ «ճշմարիտ գործոնէութիւնը միշտ վերջ ի վերջոյ կը հաշտուի կենաց հետ»:

Մարդ իւր գոնուած վիճակէն ունեցած գոհունակութեամբն և ընկերական, դասակարգութեանց մէջ բարձր աստիճաններու՝ և գործելու մեծամեծ շրջանակաց մէջ գոնուելու համար ծիւրիչ անձկութեանց կատարեալ անճանաչողութեամբն, 'ի ճշմարիտ երջանկութիւն կ'առաջնորդէ անձին:

ԿԱՐԳԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Ո՛վ որ կենաց հետ կը խաղայ
 Բան մը կարգի չդներ.
 Ո՛վ որ անձին տէր չլինիր,
 Միշտ գերի կը մնայ:
 Կէ՛օթի:

Փութաջանութիւնը առանց կարգասիրութեան կեղծ գործոնէութիւն մ'է, որ կը բառնայ մեր գործոց օրհնութիւնն ու բարեկայելչութիւնը: Օգտակար գործոնէութիւն չկայ հոն՝ ուր լրջութիւնն ու նըպատակաւոր մտածում մը չեն սահմաներ մեր եռանդն, որպէս զի ամէն ինչ իւր յատուկ ժամանակին կատարուի:

Կարգապահութեան համար երեք կանոն կը սահմանուի.

ա) Ամէն աշխատութիւն իւր յատուկ ժամանակին կատարել.

բ) Ամէն բանի համար սահմանեալ տեղ մ'ունենալ.

գ) Ամէն ինչ իւր տեղը լինելուն խնամք տանել:

Ո՛վ որ իւր կենաց ամէն վիճակի, ամէն զիրքի մէջ ի գործ կը դնէ ինչ որ իւր կամ ուրիշին բա-

շխուժութեան համար օգտակարագոյնն է, նա միայն կը շահագործէ իւր ժամանակը, դրամը:

Պէտք է միշտ կարեւորագոյնը փոքրայարգէն, պիտանեգոյնն անկարեւորէն նախապատուել. Կարգապահութեան պակասութեամբ կը կորուսանեմք ժամանակ, ոյժ եւ գործոնէութիւն:

Կանուխէն կարգապահութեան սովորիլը կը թեթեւցունէ աշխատութիւնը: Մարդ որպէս սովորի, այնպէս կ'ընէ: Դատողութիւնը ամէն գործոնէութեան սահման կը ներկայացունէ, եւ եթէ մարդ վերջնական նպատակն առաջի աչաց ունենայ, թէ՛ ինքն այն ինչ յարաբերութենէ մեծ շահ մը կրնայ ձեռք բերել, յայնժամ միշտ շատ միջոց կը գտնէ մեծագոյնն ու դժուարագոյնն ի զուլս հանելու:

Կարգապահութիւնը կը զօրացունէ միտքն եւ կ'ամրացունէ մարմինը: Բարեկարգութիւնը կ'երաշխաւորէ ամէն ինչ որ մեք կ'ընեմք. չիք ինչ մեզ այնչափ տհաճելի, որչափ է՝ անկարգութիւնը:

Կարգապահութեան, յարատեւութեան եւ հրաշքողութեան պակասութիւնը տան մը շատ գործերը ետ կը ձգէ: Տիրոջ աչերն կը պարտադրեն հօտը, եւ գայլին այն հնօրեայ առակը թէ՛ ինքն առանց փարախ մը սպրդած էր, բայց ճառայից եւ ո՛չ մէկէն չէր տեսնուած, եւ թէ միայն տանտէրը գտած էր զինքը, կ'ուսուցանէ մեզ թէ տիրոջ հետաքոտիչ աչերն միայն քաջասուր են եւ ակնոցի պէտք չունին: Տիրոջ աչերն աւելի գործ կը տեսնեն քան ձեռները, եւ հոկողութեան պակասութիւնըն առաւել կը մնասէ քան քննութեան պակասութիւնը: Բազումք մնանկացած են այլոց վրայ ու-

Քեցած տարապայման վստահութեան պատճառաւ։
Եթէ կղմինտը տանեաց վրայ անշաղախ թողուի,
նախ կը փտեցունէ հեծաններն, ապա հեծանակալ-
ներն, եւ եթէ պակասող կղմինտներու տեղ նորեր
չը դրուին, վերջապէս տանիքն ի նորոյ շինելու ծա-
խուց կ'ենթարկուի մարդ։

Գիւղացի մը ձին հեծած կ'երթար դաշտին մէ-
ջէն, բայց ձիուն պայտին մէկ դամբ ինկած էր։ Այդ
մէկ դամբն պակսիւր հոգ չէ, ըսաւ տէրը. ձին կո-
րոյս իւր պայտը. տէրը դարձեալ անհոգ գտնուեցաւ,
ձին կաղացաւ, աւազակ մը յարձակեցաւ ձիաւորին
վրայ եւ սպանեց զնա։

Այս հնաւանդ պատմութիւնը շատ խոր ճշմար-
տութիւն մը կը պարունակէ իւր մէջ։

Փորձառութիւնը ծանրադնի վարժարան մ'է-
բայց բազումք չեն ուզեր եւ ոչ իսկ ուրիշ մը յա-
ճախել, վասն զի որպէս կ'ըսէ կէօթէ,

Սովորապէս մարդ կըցածին չափ կ'ուշացունէ մէկ գի-
շուի իւր սրտին վրայ կրած յիմարը։

Խոհեմ եղիւր, սակայն չափադանցօրէն վստա-
հելու չէա քու անձիդ գործոնէութեան, ինայողու-
թեան եւ կարգասիրութեան վրայ, վասն զի որչափ
գերազանց ալ լինին աղոնք, կրնան աճառափրփու-
թի մը պէս յօդս ցնդիլ երբ երկնից օրհնութիւնը
քու վրադ չլինի. ուստի խոնարհութեամբ խնդրէ
այդ օրհնութիւնն, որոյ ակնկալու եմք մեք ամենքս,
եւ մի լինիր խտասիրտ ընդդէմ անոնց որք թուի
թէ զրկուած են այդ օրհնութեանէն։

ԺԱՄԱՆԱԿ ԵՒ ԿԵԱՆՔ

Ժամանակն աստուածութեան մէկ գոր-
ծըն եղած է, բայց ատոր գործածութիւնը
պէտք է մե'ր գործը լինի.
Ի ՏԻԱՆԱՎՈՐԱՆ

Ո՞վ կը կասեցունէ ժամերու թռիչքը։

Երիտասարդք, տենջանօք բռնեցէք վաղանցուկ
ժամերը. լցուցէք զայնս օգտակար գործերով, եւ դուք
այդու կրնաք մէկ տարուան մէջ առաւել ապրիլ
քան որչափ չկրնար անմիտ դատարկապորտն՝ կէս
դարու մէջ։ Ինչպէս գործած ես, այնպէս կը վայելես։
Եթէ վարուցանն ուշ մնացած է, սերմերը չեն ա-
ճիր, չեն պտղաբերեր եւ ձեր կորուստը կրկնակի
կը լինի. թէ՛ սերմն եւ թէ՛ ձեր յոգնութիւնը անօ-
գուտ կը մնան։ Ուրեմն, ո՞ երիտասարդք, գործա-
ծեցէ՛ք ձեր երիտասարդութեան ոյժերն եւ վայե-
լեցէ՛ք՝ իրեւկատարեալ մարդ՝ ինչ որ իբրեւ երի-
տասարդ ձեռք անցուցիք։

Եունկ կ'ըսէ՝

Երիտասարդութիւնը հարուստ չէ ժամանակի մասին,
եւ գուցէ ալ աղքատ է. ժամանակը տուր նմա խնայողաբար,
իբրեւ դրամ, բայց վայրկեան մ'իսկ մե' տար առանց ագօք
համարժէքն ստանալու։

Նոյն բանաստեղծը կ'ըսէ ուրիշ տեղ մը.

Մէք ժամանակը միայն իր կորստեամբք կը նշմարեմք։
Կեանքը հոսանք մ'է որ շարունակ կ'ընթանայ,
եւ մեք իբրեւ լուղորդ անոր մէջ կը գտնուիմք։
Նա միշտ յառաջ կը մղէ զմեզ. եթէ վայրկեան մը
չորս կողմ նայիլ ուզեմք, ժամանակը կ'անցնի եւ
մեք կը վրիպիմք։ Աստուածաշունչն իրաւունք ու-
նի անցեալ ժամանակն ընթացողի մը արագութեան
եւ ճախարակի մը դիւրասահութեան նմանեցունե-
լու։

Մեք աշխատութեամբ կը կասեցունեմք ժա-
մանակի ընթացքը։ Խորհրդածութեամբ եւ գործե-
լով, աշխատութեամբ եւ յաջողութեամբ է որ կ'եր-
կարեմք մեր կենաց տեւողութիւնը։

Մեր գործը թող լինի նախ՝ ապրելու անյող-
դող նպատակ մը, ապա արի գործոնէութիւն մը,
որպէս զի ըստ կարելոյն տիրեմք պարագայից վը-
րայ եւ թոյլ չտամք միշտ որ պարագայը իշխեն մեր
վրայ։

Արտաքին ամէն քաղցրաբարոյութեան հետ այր
մարդու մը ներքին բնաւորութեան մէջ փոքր ինչ
ամբողթիւն պէտք է լինի։ Կենաց նպատակը առա-
ջի աչաց ունենալն՝ անդեղեաց մ'է ժամանակի եւ
կենաց կորստեան դէմ։ Իւրաքանչիւր ոք պարտի
դիտել թէ այսօր ի՞նչ պիտի ընէ, եւ ի՞նչ որ կ'ընայ
ընել այսօր, պարտի ընել։

Երբ դու սիրես կեանքը, ժամանակը խոյս չը
տար, վասն զի ժամանակը գլխաւոր նիւթն է ապ-
րելու։

Ժան Բոդի սա խօսքերը յոյժ ընդունելի են։

Պէտք եղածէն աւելի քննալով շատ ժամանակ կը

կորուստներ եւ կը մեռնամք միշտ թէ քնացող աղուէսը չը
կ'ընար հաւ որսալ։ Քանի որ ժամանակը թանկագին է քան
զամենայն ինչ, ուրեմն ժամանակի կորուստն ալ յոյժ ամ-
թալի շուայլութիւն մ'է, վասն զի կորուսեալ ժամանակը
վերագտանելի չէ. եւ ինչ որ մեք կ'անուանեմք քառակէ
ժամանակ, Թարգմանորէն կ'անուանի շափ + իշ ժամանակ։
Ուրեմն կանուխ զարթնումք, աշխատիմք եւ գործեմք ինչ որ
ունիմք ընելու. այսպիսեաւ շատ բան պիտի ընեմք եւ ամէն
ինչ լաւ պիտի ընեմք։

Ծուլութիւնը պատեան մ'է որով ծածկուած է
աղքատութիւնը։

Ով որ իւր գործերէն կը վարուի, փոխանակ
զայնս ինքն վարելու, արդարեւ, փափաքող է՝ լա-
ւագոյն օրեր տեսնելու յուսով՝ անօթութենէ մեռնե-
լու։

Հին առած մը կ'ըսէ. «Առանց աշխատութեան
չիք վարձ»։

— Ուրեմն պէտք չէ պարապ մնալ։

— Ո՛չ, պարապ մնալ եւ դատարկութիւն դառ-
նալ բաներ են։ Պարապ մնալը ժամանակ մ'է դար-
ձեալ օգտակար բան մ'ընելու, եւ այդպիսի պարապ
ժամուց մէջ ժրաջան մարդ մը միշտ գործելու գործ
մը կը գտնէ։ Ոմանք առանց աշխատելու իրենց զը-
րախօսութեամբ կ'ապրին, բայց չբաւորութիւնը շու-
տով վրայ կը հասնի. իսկ գործոնէութիւնը կու տայ
մեզ առատութիւն, հանգիստ եւ պատիւ։

ԱՐԻՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՐԻ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Ոչ որ կրնայ գանդատիլ իւր դժնդակ
վիճակէն, վասն զի մարդ ինքն է որ կը
կազմէ իւր ճակատագիր:

ՇԻՆԼԷՐ

Վասն կարգ մ'անձինք որ իրենց դանդաղու-
թեամբ կ'ոչնչացունեն իրենց ամեն գործերը, եւ այն-
պիսի անհեթեթ զգուշաւորութիւններ կ'ընեն որք
տարակուսանաց մէջ կը ձգեն մեր մտքերն: Սորա
այն դանդաղ զգուշաւորներն են որք բանի մը չեն
կարող ձեռնարկել, վախճալով թէ ճակողութեան մէջ
կ'իյնան, թէ ժամանակ եւ դրամ կը կորուսանեն:
Այդպիսիք չեն դադրիր սակայն, միշտ գործ կը փն-
տռեն եւ կը խորհրդածեն. երբ իրապէս գերազանց
գործ մը գտնեն, ագոր ալ չեն հաւնիր, յուսալով որ
կարելի է առաւել լաւ բան մը գտնեն. այսպիսեաւ
ահա կը կապուին կը մնան:

Բայց երբ մարդ 'ի հաշիւ առնու ամէն զգու-
շաւորութիւն, ամեն «բայց» երն եւ «եւր» երն, երբ
երեւակայէ ամէն խոտորնակ պատճառներն, ամեն
երկիւղ եւ ամէն դժուարութիւն, ժամանակը, իմա՝
կեանքը կը սահի կ'անցնի:

Եւ ոչ մի մեծ, յանդուգն ձեռնարկութիւն չա-
ջողիր, երբ մարդ ամէն բանի մէջ ամենաջնջին դէպ-
քերն 'ի հաշիւ առնու, եւ վախճայ գործի մը ձեռնար-
կել, մտածելով թէ կարելի է դժուարութեանց կամ
վտանգի հանդիպի: Պէտք է ջանալ միայն:

Կուցքով կ'ըսէ թէ՝

Գործոնեայ ընութեան տէր անձն պարտի իւր առաջ-
ադրած նպատակին ընթանալ, ինչ որ ալ լինի. գուցէ ապա
զղջայ իւր ջանիցն համար երբ ընդունայն լինին, բայց այդ
պարագային մէջ ալ մարդ իւր ջանից անյաջողութեան վրայ
չմտածեր, այլ այդ ջանից համար ունեցած արիութեամբ
կը փառաւորի:

Մեր յարաշարժ կենաց մէջ այնպիսի վիճակներ
կան որք զփխեմ պարագաներէ յառաջ կու գան. եւ
հոգեւոյ կարողութիւններն այնպիսի պայքարի մը կը
հրաւիրեն, յորում մտաց կորովն ու զօրութիւնը մի-
այն կարող են յաղթող լինել:

Վախկոտը կը խորհի, կը մտածէ եւ չատ խոր-
հելուն համար ոչինչ չընէր: Քաջասիրտը կը կշռա-
դատէ, կը հաշուէ եւ մեծ մասամբ արդիւնաւոր
կ'ընէ իւր աշխատութիւնը:

Պէնցէլ—Ըշթէնաու ըսած է.

Իւրաքանչիւր քաջասիրտ մարդ կարող է իւր Յետուն
լինել, եթէ կամի, եւ կասեցունեւ լոյսն 'ի հեճուկս գիշերոյ:

Ո՞վ կարող է մերժել դայա:

Բայց արիասիրտն ալ՝ յաճախ յանդուգն կը լինի,
վտանգներու մէջ կը նետուի. չճանչնար դայնա կամ
կարեւորութիւն չտար անոնց, նա իւր կարողութեան
եւ միջոցներուն աւելի մեծ արժէք կու տայ, զանա-
զան ձեռնարկութեանց մէջ կը մտնէ, որք մեծ են
իւր միջոցներէն եւ կարողութիւնէն:

Արուեստագործութեան, շահախուզութեան մէջ
յանդգնութիւնը բարձր շահադիտութիւն մ'է, եւ այս
ալ, այսինքն որ եւ է բանի մը ճշմարիտ արժէքէն
բարձր արժէք տալու համար կ'ենտոտ հնարքներու
եւ հաշիւներու դիմելն՝ վարկի հետ խաղալ ըսել է:

Ծռելէ ցաւաւոր մէջ դորա պատճառն ու դոր-
ծողութիւնը եւ ներկային առուտուրը գերազանցապէս
նկարագրուած է սա հետեւեալ տողերով:

«Վաճառականութեան եւ արուեստագործու-
թեան մէջ օգտակար եւ կարեւորագոյն տարրն զոր
«վարկ կ'անուանեմք եւ դոր պարտիմք խմաստնորէն
«եւ չրջահայեցութեամբ օգտակար առնել մեզ, ընդ-
«հակառակն խարդախ գործառնութեան մը դարձած
«է: Դորա անխորհուրդ գեղծմամբք դործերը խախուտ
«հիմանց վրայ հաստատուած են: համեստ չրջանակի
«մը մէջ գտնուող եւ գործոնէութեամբ ու խնայո-
«ղութեամբ զտէրն բաւականապէս անուշանող գոր-
«ծերը չափէ եւ կարողութենէ դուրս ելած են եւ
«նպատակաւոր պատահարակցութեամբ արագապէս
«ձեռք անցած շահը, փոխանակ իբրեւ պահեստի
«ղրամ մէկ կողմ դրուելու, չռայութեամբ կ'ոչնչա-
նայ:

«Երբ շատ պարագաներու մէջ աղիտաբեր լինելն
«հաստատուած սակարանի խաղն ալ ձեռք առնուի,
«որպէսզի այդ լարծուն գետնին վրայ բախտախնդր-
«ութեամբ աւելի արագապէս գոյսնան չափազանց
«ծախուց միջոցներն, յայնժամ դիւրաւ կարելի կը լի-
«նի ըմբռնել թէ այդօրինակ անհաստատ թեթեւ-
«մտութիւն մը եւ շոյլ կենցաղավարութիւն մը
«չէպի ուր կ'առաջնորդեն:

«Այս ընդհանուր թշուառութեան առաջին առնելու
«էական միակ միջոցն է ձեռքէ չթողուլ չափաւոր-
«ութիւնը, խնայողութիւնը եւ աշխատասիրութիւնը-
«սորա ապահով ճանքայ են պատուաբեր եւ տեւա-
«կան վաստակի. այս առաքինութեամբք ինքնին կը
«դադրի խարդախութիւնն՝ որ մեր այժմու ընկերական
«գործառնութեանց մէջ տեղի ունեցած յարաբերու-
«թեանց նկարագիրն եղած լինել կը թուի:

«Մեր այս ըսածնուս օրինակներն ամէն քաղա-
«քի մէջ քիչ շատ կը գտնուին:

«Այսպէս ահա երբ տեսնեմք թէ առանց պէտք
«եղած ծանօթութիւններն եւ պահանջեալ զրամն
«ուենալու վաճառականական տուն մը հաստատու-
«ած է, փորձառութիւնը թոյլ կու տայ հաւատալ թէ
«այդ տունն առաջին տաղնապէ մը պիտի կործանի:
«Նոյնպէս ով որ որոշ դրութեան մը կամ հիմնական
«սկզբունքներու համեմատ չգործեր, շուտով կը մատ-
«նուի զրամական անձկութեան եւ այդ եղանակաւ
«տակաւ կը անանկանայ, վասն զի մէկ նայուածքով
«չկրնար տեսնել իւր վիճակն այլ եւս: Նա այլ եւս
«չէ կարող ազատիլ զրամական անձկութենէ. երկու,
«երեք կամ վեց ամիս յետոյ կը ստիպուի իւր զրա-
«մարկին բացը տեսնել, վասնզի չվճարողներն են
«նոր հաստատուած վաճառատան առաջին յաճախորդ-
«ներն: Վճարող եւ պատուաւոր մարդ մը դիւրաւ
«չփոխեր իւր տեղն ուրկէ ցայնժամ առուտուր կ'ընէր:

«Այժմ չկայ Մովսէս մը որ Մայր-Հաշիւէն ոսկի
«հանէ, որպէս նա կրնար քարերէն ջուր բղխեցունել:
«Ուստի մարդ պարտի հաստատ նպատակ եւ
«միտումն ունենալ եւ չթողուլ որ ալոց զրգմամբ

«Իւր հաստատ զիտաւորութեանց մէջ զրդուի: Ինչ
«որ ընդերկար շարունակէ, վերջապէս բարի կը լի-
նի: Առ այս՝ պարտ է ունենալ հաստատակամութիւն
«եւ գիտութիւն, խոհականութիւն եւ խելամտութիւն:
«Մարդ պարտի գիտնալ թէ ինչ կ'ուզէ եւ ըստ այնմ
«գործել. այս յատկութիւններն ունենալով գործի
«սկսողները շատ կը յառաջանան, մինչդեռ այնպէ-
«սիք որք ամէն մարդու հետ, այսինքն այնպիսի
«մարդու մը հետ որ ոչինչ է եւ ոչինչ ունի, յարա-
«բերութեան մէջ մտնեն, միշտ կը խաբուին. վասզի
«չունենորը կրնայ շահիլ այն ատեն միայն երբ ունե-
«ւորի մը հետ միանայ եւ զնա իւր ճանկին մէջ առ-
«նու: Ուրեմն պարտ է այնպիսի անձանց հետ յարա-
«բերութեան մտնել, որ թէ՛ մտօք եւ թէ՛ զրամով
«հարուստ են իրեն պէս. այսու՝ մարդ երբէք վնասու-
«չ'ենթարկուիր:

«Հին առած մ'է թէ՝ ամեն սկզբնաւորութիւն
«զգո՞ւար է, վասն զի բազում վտանգներու յաղթել
«պէտք է:

«Բայց երբ հասարակութիւնը համոզուի թէ նոր
«սկսող մը խակ չէ այլ եւս, այլ հաստատամիտ, փու-
«թաջան եւ պարկեշտ կերպով իւր գործոց կը զբաղի,
«այանժամ տակաւ վստահութիւն կը շահի. այդ վստա-
«հութիւն կ'ունենայ նաեւ յարգ եւ հետեւապէս՝
«քարեկամութիւն, սէր եւ համակրութիւն:

«Այսպիսի գործատէր մը միշտ զիւրութիւն կ'ունե-
«նայ իւր հացն առանց մեծ յոգնութեան ուտելու»

ԻՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ով որ իւր սերմանածը դեռ չհասունցած
ուտէ, հունձքի ատեն փոխանակ հասկե
խոզան կ'առնու:

ՀԵՐՏԵՐ

Պարտիմք ընչից տէր լինիլ, ժողովել զայնա եւ
պահպանել. ձեռք անցածը միշտ չ'սպառել, ապա-
զային համար ալ պահել: Շատ հաւանական է որ ա-
պագան այնպիսի օրեր ունենայ, որ անհաճոյ լինին
մեզ: Միշտ զգոյշ կենալու եմք անակնկալ պատա-
հարաց, որոց դէմ մեր խնայողութեամբ հաւաքած
զրամով միայն կրնամք զրահաւորիլ:

Առտնին կենաց մէջ չորս տեսակ զրամական
պիտոյք կան. իմա՝ չքաւորութեան համար, ապրուս-
տի համար, պատուոյ համար եւ անձնապաշտպանու-
թեան համար:

Երբ մարդ սովորի խնայողութեամբ տնտեսել,
իւր հարստութիւնը կը բազմանայ:

Ինչ որ խնայուի արդէն շահուած է, վասնզի
խնայողութիւնը եկամուտք են:

Կրեստո մը կը լինէի եթէ իմա լինէին այն թուղ-
թեր զորս կը սպառէ մեր գրագրի դարն՝ առանց սլի-

տանաւորութեան. ես չեմ ըսեր թէ քիչ գրութիւն արտադրի, ո՛չ, այդ չէ ուղածս, բայց կարծեմ թէ այժմուս սպառածէն յոյժ նուազ թուղթ բաւական է, այժմու միեւնոյն գրութիւնները բովանդակելու համար:

Ո՛վ որ 2 փարա խնայէ, 5 դրշ. փողոսը կը շահի. եւ 24 փարա՝ 5 դրշ. դրամագլխոյ մը տարեկան շահ կը բերեն:

Շատ պէտքեր կան զորս կարելի է զանց առնուլ առանց վնասուելու: Արդարեւ անհրաժեշտ եղող պիտանի ծախքերը պէտք է ընել:

Խնայել կը հրամայէ պարտաւորութիւնը. զայդ կը պահանջէ նաեւ օգուտը: Բայց խնայողութեամբ յաւելեալ դրամը պէտք չէ մեռեալ պահել. հինգնոց մը պարտի շարժիլ, որպէս զի շահ արտադրէ: Հինգնոցը պարտի իւր նմանը յառաջ բերել:

Հարստութեան ճանքան սա երկու բառերէն կը գտնուի, գործունէութիւն եւ խնայողութիւն. հետեւ տպէս վասնելու չէ ո՛չ ժամանակ եւ ո՛չ դրամ:

Որչափ բարձր լինի մարդոյ խելամտութիւնը, նոյնչափ առաւել կը գնահատէ ժամանակին արժէքը, եւ այնչափ պատուաւոր կը լինի աշխատութիւնը:

Ո՛վ որ օրն արծաթ մէճիտիյէ մը կրնայ վաստկիլ եւ կէս օրէ ետքը շրջադաշելով կ'անցունէ կամ անդործ կը նստի, նա ո՛չ միայն պարսպ տեղը 2—3 դրշ. աւելորդ ծախք մ'ըրած կ'ըլլայ, (իւր շրջադաշութեան միջոցին պատահած ծախուց համար կ'ըսեմք) այլ իւր կէս օրուան վատտակն եղող կէս արծաթ մէճիտիյէն ալ կորուսած կը լինի:

Նա որ դարոցական կենաց մէջ լաւ ուսած է բազմապատկութեան կանոնը, չուտով կը մոռնայ զայն, եւ ադոր ապացոյցն ալ այդ գործողութիւնը չը գործադրեն է. օրինակի աղաղաւ, մարդ օրական մէկ դրշ. կրնայ յաւելուլ, բայց ուտելիքի տալով կը մսխէ զայն, կարծելով թէ ըրածը մեծ ծախք մը չէ, բայց տարին 365 դրշ. կ'ընէ, եւ տասն տարուան մէջ 182½ արծաթ մէճիտիյէ. եւ այս՝ ահա մսխուած գումար մ'է:

Ուրիշ մը մէկ աւուր մէջ 3 ժամ պարսպ կ'անցունէ եւ ամէն անգամուն ալ կը կարծէ թէ մեծ կորուստ մը չէ ըրածը: Բայց տարուան մէջ 1095 ժամեր կորուսած կ'ըլլայ, եւ եթէ մարդ վաթսուս տարի ապրի (մանկութեան տասն տարին դուրս թողլով) այդչափ ժամանակի մէջ 54,750 ժամեր, կամ 2281 օր, կամ 6¼ տարի կորանցուցած կը լինի:

Ուստի սովորէ՛ դրամդ եւ ժամանակդ խնայողութեամբ գործածել. եւ մի՛ մոռնար մանաւանդ փարաներով եւ վայրկեաններով բազմապատկել:

Ամէն բանէ պէտք է շահ հանել, եւ պահպանել ամէն ինչ որ ձեռք անցուած է. (անհրաժեշտ ծախքերն բնականաբար պէտք է ընել):

Ո՛վ որ երիտասարդութեան մէջ կը զարգանայ, նա կանուխէն կը սովորի ստացուածոց արժէքը ճանչնալ եւ կը մտածէ խնայել: Ո՛վ որ կարօտ է, վաստկելու կարող եղած տարիքին մէջ, ծերութեան համար հոգ տանելու եւ անփոյթ կը գտնուի, եւ որ աւելին է, խնայողութեամբ հաւաքած դրամն անտոյի ինչքերու եւ աւելորդ պէտքերու տալով կը վատնէ, իրաւունք չունենար ցաւակցութիւն հրախրել իւր

Վրայ երբ օգնութեան կարօտ ծերութեան մէջ անձ-
կութեան եւ հոգերու մատնութի:

Իւրաքանչիւր ոք պարտաւոր է, ըստ իւր կա-
րողութեան իւր իսկ եւ իւր ազգականաց հոգ տա-
նիլ:

Խելացի եւ բարոյապէս կրթեալ, իւր աշխատու-
թեամբն ապրելու կարող եւ գործոնեայ մարդու մը
համար խնայողութեան խրատի պէտք չկայ: Այն սին
հաճոյքներն որք խնայողութեամբ հաւաքեալ դրա-
մով կարելի պիտի լինէր ստեղծել, քանի՞նչ չուտով
մտքէ կ'ելնեն, նոյն իսկ եթէ ազոնց յիշատակներն
արժէք մ'ունեցած լինէին:

Կարելի՞ բան է այսպէս տակաւ անհետացող յի-
շատակն չափել այն յարաճուն գոհացման հետ, զոր
վայելէ խնայողն երբ իւր խնայողութեամբն կը յու-
սայ, տարուէ տարի իւր նպատակին առաւել մօտե-
նալով, քաղել իւր խնայողութեանց պտուղը եւ Աս-
տուծոյ ապաւինելով դիմաւորել ապագայն:

8

ՅՈՅՍ

Կ'ուզե՞ս ունենալ յոյսեր, լա՛ւ,
սակայն գիտցի՛ր թէ ուրախակիւ
երազներ են դոքա:

ԺԱՆ ԲՕԼ

Յոյսը մեր վիճակին բարւոյթման կամ փափա-
քելի ինչքի մը տիրացման համար փտահալից ակն-
կալութիւն մ'է: Այս տեսակէտով ուրախարար յոյս
կը կոչուի, որ այդ ակնկալութեան իրագործմանը
համար մեր ունեցած տարակուսովը կրնայ լինել
անձկալի, եւ կամ՝ անձնապատրանօք կը լինի սը-
նոտի յոյս:

Ապաքէն տխմարներ կամ ցնորամիտներն են
միայն որ կը յուսան վտահալից, որպէս Հիբբէլ կ'ը-
սէ,

Լոկ ցնորամիտները կը յուսան առանց տարակուսի. ի-
մաստունը կը տարակուսի երբ իւր յոյսը գրեթէ բովանդա-
կապէս պատկուած իսկ լինի: Իմաստունն այդ յուսոյ կատար-
ման պատճառած ուրախութեան բաժակին կէսը մէկ կողմ
պահել կ'ուզէ, վառնդի կը մտածէ թէ կարելի է իւր ծրագրի
վախճանէն քիչ առաջ ամէն ինչ ի դերե ելնէ:

Իմաստուն մարդը ջուրը չտեսած ոտները չբա-
նար, միտք բերելով այն փորձառութիւնն զոր Պէժո-
նէ հետեւեալ կերպով կը բացատրէ.

Ձեռնարկութեան մը անյաջողութեան վտանգն մեծագոյն է սկզբնաւորութեան ատեն եւ վախճանին մօտ: Նաեւ իբրեւմէն ծովափանց մօտ տեղի կ'ունենայ:

Մնտաի յոյսն, որ մտաց մէկ խաղն է, չոր ու ցամաք ներկայի մը մէջ ապագայի փառաւոր եւ լուսազեղ պատկերներով կը հրապուրէ զմարդ, եւ այդ՝ կենաց անապատին մէջ օգերեւոյթ մ'է:

Գօնց սնոտի յուսոյ այդ օգապատկերներու համար սա՛ զգուշաւորութիւնը ցոյց կու տայ:

Եթէ յուսոյ կառքի վրայ հեծեալ կ'ընթանաս, դիտցի՛ր որ կառքին կողմերէն երկու ընթացողներ ալ կան, աղքատութիւն եւ ամօթ: զգուշացի՛ր:

Կենաց դպրոցը շատ յոյսեր դառն պատրանքներով կը պատժէ. սնամիտ է նա որ իւր երկրային քարօրութիւնը դատարկութենէ կամ բաղդախաղի մը վիճակումէ կը սպասէ: Ամենայն ինչ դատողութենէ, գործոնէութենէ, կարգապահութենէ եւ խնայողութենէ ակնկալելու եմք:

Սին յոյսերը դատարկութիւն, երազ, փրփուր են:

Մարդ պարտի անձնատուր չլինիլ սին յոյսերու վասնդի այդոքիկ կը սպառեն մտաց ոլերն եւ երեւակայութեան կը վարժեցունեն միտքն:

Հիմնաւոր յոյսերը կը զօրացունեն եւ գործօնէութեան նոր դարկ եւ նոր ոգի կու տան:

Ապագայն բաղդեր ունի իւր մէջ, բայց պէտք չէ վստահիլ առ այնս: պարտ է աշխատիլ խելամըտութեամբ եւ այն ատեն երջանկութիւնը կը մոտէ մեր տան մէջ:

Ոմանք կ'ուզեն կնոջ մը միջոցաւ հարստանալ եւ աղքատ կը լինին: Ո՛րչափ բարձր գնահատուի կնոջ հարստութեան արժէքն, ո՛րչափ նպաստաւոր

աղդեցութիւն ունենայ դա առն գործոց բարգաւաճման վրայ, այնչափ առաւել արգահատելի է գործի տէր մարդն, որ կնոջ մը ընտրութեան ատեն— կնոջ որ լոկ ընտանեկան գործոց եւ տնտեսութեան համար պարտի օգնել առն— միմիայն կամ մասնաւորապէս զրամէ կ'առաջնորդուի: Դրամը զրամ կը բերէ. այդ ճշմարիտ է, բայց այն զրամը միայն որ դատողութեամբ կը գործածուի եւ տնտեսականութեամբ կը պահուի: Դրամն այն ատեն միայն կ'երջանկացունէ զմարդ երբ օգտակար գործոց համար գործածուի:

Սուր իմացողութեամբ օժտեալ գորովալի բնաւորութիւն մը, ուսկից կը ծագին բարեպաշտութիւն, ընտանեւսիրութիւն, կարգասիրութիւն եւ խնայողութիւն, եւ առողջ մարմնով գործոնեայ լինելու սովորութիւնը, եւ ասոնց համընթաց կիրառութենէն յառաջ եկող բնաւորութեան պարզութիւնն ու արիութիւնն այնպիսի յատկութիւններ են, որք կնոջ մը ընտրութեան ժամանակ դերազանցապէս կը փնտրուին:

Սիրազեղ, հոգատար եւ կարգասէր ընտանեկան մօր մը արժէքը ո՛վ չճանչնար: Ո՞վ չյարգեր ներառաքինութիւնը, պարկեշտ պարզասիրութիւնը, քաղցր ծանրաբարոյութիւնն՝ առ իւր ստորակարգեալս, հաճոյակատարութիւնն՝ առ իւր ծանօթս եւ զրացիս:

Ոմանք ժառանգութեանց տիրանալով խեղճ ու յիմարամիտ կը լինին, վասնդի յոյսն ու ակնկալութիւնը կը յիմարեցունեն զոմանս: Ժառանգեալն ընդունելու է մարդ իբրեւ միջոց օգնութեան եւ իւր

նպատակին գործածելով զայն, օրհնութեանց պատ-
ճառ լինելու է:

Թուղթի, տապալուոյ խաղերն եւ վիճակահա-
նութիւնն երբ շահախնդրութեամբ ի կիր առնուին
պարսաւելի են իբրեւ մոլութիւն, վասնզի խաղ լինե-
լէ դադրելով մեծ գրգռութիւն կու տան խաղացողին:

Հեղինակ կին մը կը գրէ թէ՝ ուր որ գրամ եւ
թղթախաղ համընթաց են, անդ ստախոսութիւնը
մօտաւոր մէկ անկեան մէջ ականջները բացած կը
հսկէ: Սառնապաղ Եւր կ'երէ կը կանգնի անհամբոյր,
եւ բիրտ ձեռներով կը սրբէ իրենց դէմքերէն փա-
փուկ ու մարդկային զգացումներն:

Խաղացողը կը կորուսանէ օրինաւորութեան ա-
մէն զգացումն, եւ չմտածելով իւր շահն ուրիշ
անձի մը կործանումն կրնայ պատճառել, թէ իւր
ուրախութիւնն ուրիշին յուսահատութիւնն է:

Խաղի մէջ յաջողութիւն եւ ձախողութիւն մի-
եւնոյն ճանքուն վրայ յափշտակմամբ կ'առնուն կը
տանին զխաղացողն: Այդ ճանքուն վրայ ծաղիկ
սփռուած լինին թէ փուշ, ոտներ հեշտիւ վեր վեր-
ցուին կամ սողոսկին անդ որպէս վշտակիր մը ի գե-
րեզման իւր փառաց, — նպատակը միեւնոյնն է,
վաղ կամ անաղան, վիշտ, թշուառութիւն եւ զիզ:
Աշխատութիւնը հանքն է հարստութեան:

Աւելի լաւ է որ մարդ մէծիտիցէ մ'ունենայ իր
քսակին մէջ, քան մէկ անգամէն 100,000 մէծիտիցէ-
ներ շահելու յոյսը տուող վիճակատում մը: Մարդ
որպէս շահի, այնպէս կը ծախսէ: Տաան աղքատ խա-
ղացողի դէմ հազիւ մէկ հարուստ խաղացող կը գըտ-
նուի:

ԲԱՒՏ

Մահկանացուաց մէջ երջանիկ կրնամ
անուանել այն անձն միայն, որ ձեռք
անցուցած յաջողութիւնը երբէք բախտին
չվերագրեր:

Ինչ է այն ճշմարիտ երջանկութիւնը, այսինքն
բախտն որ մեզ կու դայ:

Մարդ ականջ չկախել ուրիշ որեւէ խնդրոյ
համար յայտնուած խոտորնակ կարծիքներու՝ քան
որչափ հեշտիւ կ'ունենողրէ այս խնդրոյ համար յայտ-
նուած կարծիքներուն:

Բախտ ըսուածն ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ պա-
տահար մը որ իրեն հանդիպողն մասնաւորապէս դո-
հացուցիչ վիճակի մը կը տիրացունէ:

Մարդ կենաց ամէն դիպաց մէջ միշտ պատճառ-
ներու եւ հետեւանաց շղթայում մը պիտի ճանչնայ,
իրաց ներկայ վիճակ մը պիտի գտնէ, որոյ պարտի
համակերպիլ յառաջընթաց պատճառներու բերմամբ:
Դատողութեան համար, որ կը ճգնի դիպաց խորը
թափանցել եւ կենաց ասպարիզի վրայ տեղի ունե-
ցող ամէն երեւոյթներու վրայ քննութիւն ընել,
այնչափ դժուար չէ ճանչնալ ներքին կապակցու-
թիւններն եւ իրենց ներքին պատճառականութիւնն:

Յաջողութեան պայմանները պէտք է ներկայ լինին եւ հետեւանքը, իմա բախտը չ'ուշանար. վասն որոյ, որպէս կ'ըսէ Պիւհրլէն,

Բախտը կարծուածէն աւելի անկողմնակալ է:

Ո՛վ որ կ'ուզէ իւր տան մէջ երջանկութիւն ունենալ, պարտի բան մը չը սպասել բախտէն: Բախտով հարստանալու մասին ձեզ տրուած խորհրդոց ահանջ մի՛ կախէք: Ապաքէն բախտն ապուշին խնամակալն է յաճախ, բայց հնարիմացը գիտէ տիրել մարդկան ու իրաց:

Իրաց էութեան վրայ: հետազօտութիւն, ուղիղ գնահատութիւն եւ հաստատ գործադրութիւն արդիւնաւոր կ'առնեն ձեռնարկութիւնը. բայց մարդիկ կամաւ «գունաւոր ապակի»ի մէջէ կը տեսնեն ամէն ինչ եւ միշտ բախտի ու բախտաւոր անձանց վրայ կը խօսին:

Այդ բախտաւորք տերեւատունկի կը նմանին, որոյ գոյութեան մէջ մասնաւոր պարագայ մը կայ: Հողմն որեւէ վախէ մը կը բերէ նորա անտեսանելի սերմն եւ կը ցանէ զայն զաշտին եւ պարտեղին մէջ, եւ երբ անձրեւն ու արեւը կազմեն նորա պտղատու զօրութիւնն, 'ի գիշերի, չյուսացուած տեղէ մը դուրս կը ցցուի եւ իւր ողորկ ու գունաւոր գլխիկը՝ երկնից շողէն թրջած՝ առաւօտեան արեւու ճառագայթից տակ կը փայլի:

Բայց այս վիճակ ընդերկար չտեսեր. միջօրէի արեւը կը խորշումեցունէ նորա փայլուն մաշկը. օր մը եւս եւ անա սեւ ու փտած մնացորդը կը ցուցունէ տեղն, յորում այդ ծակոտկէն մարմինն անցուց իւր կարճատեւ գոյութիւնը:

Այսպէս անա, բախտաւոր կոչուած անձինք այս տունկի վիճակն ունին: Թէպէտեւ ժողովուրդը բախտաւոր ըսելով հասկցունել կ'ուզէ, ըստ բանաստեղծին, այն մահկանացուներն որոց միշտ լիաբուռն կը շնորհեն աստուածք իրենց պարգեւներն, որոց ծրագիրները կը յաջողին, եւ հազուադիւրէն է նոցա ձեռնարկութեանց միտն իսկ ձախողին, այսու ամենայնիւ բախտաւոր անձ բառին մէջ կ'ընդնմարուի նաեւ անարժանութիւն մը. ուստի այդ պատճառաւ անա այդ բառով պէտք է ըմբռնեմք այսպիսի անձեր, որք առանց որեւէ արժանաւորութեան, տէր կը լինին դրամի եւ ստացուածոց, որք չունին լուրջ եւ տաժանելի աշխատութիւն, եւ միայն հանգիստ ապարիլ դիտեն: Այս տեսակ բախտաւոր սունկերու սերմերն զոր հողմն աստ անդ կը ցանէ, կը կոչուին ժառանգութիւն, վիճակահանութիւն, եւ . . . գողութիւն:

Այսու հանդերձ աստ եւս ընդերկար չտեսեր այս վիճակ. կեսնքը հաշուական օրինակ մ'է, ուր «բազումն» կը կոչուի «ոչ բաւական»:

Լի քսակն, ուր ձեռն պարապ կը մտնէ՝ լիաբուռն դուրս ելնելու համար, բայց շատ քիչ անգամ լիաբուռն ներս կը մտնէ եւ պարապ դուրս կ'եկնէ, տակաւ յայտնի հիւանդութեան մը կ'ենթարկի, եւ կը սկսի նիհարնալ: Ի սկզբան ուշադրութեան չ'առնելի այս վիճակ, վասնզի խռովիչ եւ տրտմառիթ է այդպիսի մտածումներ ունենալը: Այս ուրախ ու զուարթ կեանքը կը շարունակուի մինչեւ որ դրամը հասնի:

Եւ անա վերջապէս քսակը կը դատարկանայ,

ինչ ընել պէտք է—Յարմար պարագայի մը մէջ վերստին ձեռք առնուլ ի սկզբան արհամարանօք մէկզկի ձգուած դործիքները:

Յէօդօր Վէշլ սա հետեւեալ բառերովն բախտաւորաց մէկ մասնաւոր տեսակը կը նկարագրէ:

«Բախտախնդիրը հրապարակ կը նետուի. ինչու համար—իւր բախտը փնտռելու համար—իւր բախտը. ինչ է բախտը ըսուածը, երանք թէ զխոնար «զայդ. բայց պէտք չունի աղօր. նա բաւական խոհեմ է, բախտին պէսպիսութիւնը չ'երեւակայեր, իւր «բախտը վայրկենական բախտն է, փոփոխման, հա- «ճոյից, զիպուածի բախտը: Յիմար մը որ բախտին շեռեւէն կ'իյնայ ու կը հալածէ, վաճառի իւր «սրտին իղծերը իրեն կ'երեւին իբրեւ նշան բախ- «տի տիրացման: Բախտը միշտ դիմակաւոր կը «քայլէ. նա չ'հասնիր անոր. նորա նկարագրութեան «մէջ ոչինչ չ'արմարիր իրարու. անգամ մը յոյժ փայ- «լուն աչեր, ուրիշ անգամ մ'ալ յոյժ խարտեաչ «խոսքովներ ունի. նա որ զայն ձեռք ձգէ, ինչպէս «որ է, նա իրապէս տիրացած կը լինի անոր, բայց «սակաւք են որ կը տիրանան անոր ճշմարտապէս. եւ «քանի բազումք իրենց ամբողջ կենաց մէջ կը հա- «լածեն զայն: Ես իսկ գրած եմ անգամ մը.

«Ո՛վ չէ երազած, գէթ մի անգամ, բախտը.

«Ո՛վ չէ յուսացած զայն միանգամ ձեռք ձգել.

«Եւ լսեմ ալիներն, որ ափանց վրայ կը փշրեն.

«Եւ կը կարծեմ թէ նոքա կը բերէին ինձ զայն.

«Ո՛վ մտքէ անցուցած չէ Երեմի զայն, այն- «չափ քաղցր է նորա մտածումն իսկ. քանի՞նք քաղցր «է ակնկալել զայն. այնչափ քաղցր է նորա մտա-

«ծումն իսկ. քանի՞նք քաղցր է ակնկալել զայն: Աստ «ումն կը կարծէ տեսնել իբրեւ զարմանահրաչ մի «թռչուն՝ նորա իւր վրայէն սեւեռիչն, եւ անի այլ «ումն նորա մետաքսեայ պատմութեան մը մէջ պոռ- «ած անցնիլ: Որպիսի ջղային ձգտումն, որպիսի «յուզումն որտի, բայց, բարձ, յաճախ ի նանիւր, ի «զո՛ւր են դոքա. բախտը շատ հազուադէպ է . . . այո՛- «ոհ, ո՛չ, ո՛չ, աւելի յուսահատեցուցիչ է, քան հազ- «ուադէպ, այսու հանդերձ շատ ալ շուայլ է: Միջնդեռ «նա աստուածային արարչագործութեան յառուկ «հանգամանօք թաւուտի մը մէջ, դալարազեղ մար- «դագետնի մը վրայ կը սպասուի, եւ ահա փողոցի «անկեան մը եւ սանդղոց աստիճանաց վրայ կը փթ- «թի: Ո՛հ, ասիկայ այնպիսի բան մ'է որոյ համար «մարդ կրնայ խենդեմալ, երբ չ'փութայ դատողու- «թիւնը ձեռք առնուլ, վասն զի, որպէս կ'ըսեն, դա- «տողութիւնը կրնայ մէկզկի վանել բախտն: Չգիտեմ «թէ սա ճշմարիտ է թէ՛ ոչ, բայց լաւ գիտեմ թէ «դատողութիւնը չ'կրնար դոյացունել զայն . . .

«Ծիծաղելի է նա որ կարծէ թէ խորհրդածելով «կրնայ բռնել բախտն, որպէս կը բռնուին ճնշողուկի «ձագերն աղով:

«Արդարեւ ինչու համար մարդ երկրի վրայ «պէտք չ'ունենայ բախտին:

«Բայց ամէն այն բաներուն, որոց կ'ուզէ հասնիլ «մարդ, պէտք ունի՝ բախտէ աւելի՝ չափազանց արի- «ութեան եւ մեծ փութաշանութեան: Գործոնէն «թիւնը «խոհանոցի աղախին» նէ, մանաւանդ արուես- «տից սահմանին մէջ, որ տունէն դուրս չ'ենել եւ կը «գործէ. մինչդեռ բախտն՝ իւր քոյրը՝ չ'բեղաչու-

«հանդէսներու կ'այցելէ: Բայց այս հանդէսներու մէջ
«միշտ կ'երեւի գործոնէութիւնը, որում հանճարն,
«իբրեւ քաղցր ըղձանոյշ, իբր կախարդանօք իմն
«ընկուղի պատենէն ամենափառաւոր զգեստներ
«դուրս կը հանէ. այդ հանդէսներու մէջ միշտ կ'երեւի
«գործոնէութիւնը վերջապէս իբրեւ ճառագայթաւ
«ըսփիւռ թաղունի, որում մատուցանեն մեծարանս,
«որում խոնարհին ամեն ոք»)

ԺԱՄԱՆԱԿ ԵՒ ՊԱՐԱԳԱՅՔ

Մի՛ մոռնար թէ ով որ մարդոցս մէջ
գտնուած սւժերէն, գրգռութիւնէն, անճա-
յատկութիւններէ օգուտ քաղել գիտէ
և ջրաբաշխական զօրութեան մը պէս
կը գործածէ, և զայնս փոխադարձ մշու-
մով կը միացունէ եւ անոնցմով կ'ապրի,
նա կը ստանայ հարստութիւն, յարգ ու
պատիւ:

ԱԼՊԵՐԹ ՍԷԼՏԻՍ

Յաճախ ժողովուրդին այնպէս կը թուի թէ ինչ
որ ծանօթ է, այդ է կարեկիութեան սահմանն. առ-
աւել յառաջադիմութիւն մը՝ այսինքն նոր դիւտ մը
անկարելի կ'երեւի իրեն: Անծանօթ եղող բանի մը
նկատմամբ ինչ որ պատմուի իրեն, իբրեւ անհիմն ինչ
կ'ընդունի: Այս կերպ խորհրդածելն այն անձանց
յատուկ է որ բարձրագոյն բանով մը չեն զբաղիր
այսու ամենայնիւ նոր դադափար մը ումանց մտաց
մէջ զօրանալով ի հրապարակ կ'իջնէ եւ կը շահա-
գործուի. եւ վերջ ի վերջոյ քեզ եւս օգտակար
կրնայ լինել:

Ուշադրութեամբ եւ յարատեւութեամբ այդպիսի
դադափարի մը վարժեցուր զանձնդ եւ այդ դադա-
փար քու անձիդ օգտակար ընելու ջանք ըրէ:

Նոր ժամանակներ եւ յարափոփոխ պարագաները նոր կազմութիւններ կը պայմանեն. առ այս զարդիւն քաղաքական, կրօնական, գիտական եւ արուեստական տեսութեամբ տակաւ յառաջադիմութիւններ կը տեսնեմք:

Արդ, երբ ամէն ինչ յառաջադիմէ, քու ձեռքդ է յետաձգուող չլինել: Յատազգիմութիւնը դարուս հանգամանաց մէջ հաստատեալ է: Երբ անխոնջ յառաջգիմութեան այս յատուկ ոգին միանգամ զրգռի եւ բովանդակ արուեստական ու քաղաքային—քնկերական կենաց մէջ հալի, այնչափ դիւրաւ չկրնար անշարժ մնալ: Ուրեմն որպէս անհատից, նոյնպէս ամբողջ պետութեանց համար պարտ է անխոնջ կերպիւ յառաջգիմել թէ ի կրթութեան եւ թէ ի գիտութեան, որպէս զի արուեստի եւ վաճառականութեան մէջ ուրիշներէ ետ չմնան եւ հետեւապէս չաղքատանան:

Տարակոյս չկայ թէ նա որոյ իմացականութիւնն ընդհանրապէս տակաւ առ տակաւ պայծառ խորհուրդներով եւ քաղուածներով օգտակար ծանօթութեանց վարժուած է, ձախողութեան եւ անձկութեան մէջ, ըստ կարելոյն շուտ կը վերականգնի. ապրուստի նոր աղբիւրներ կը փնտռէ, եւ ի պահանջել հարկին յաջողութեամբ ուրիշ արհեստի մը կը ձեռնառնէ: Մարդ վերջապէս ամէն բանի կը վարժուի, մինչեւ իսկ ստորնագոյն իրաց:

Շահելու սէրն այնպիսի յամառութիւն եւ սրատեսութիւն մ'ունի որ պզտորնագոյն միջոցորտի մէջ իսկ կրնայ փնտռել շահերը եւ հասնիլ իւր նպատակին:

Դժուարութեանց եւ վտանգներու հետ կ'առաւելուն նաեւ ուժերն, արիութիւնն ու խոհականութիւնը:

Իւրաքանչիւր ումնք յայտնի է սա հնօրեայ իմաստուն առածն, որ մարդոյ առանձին խորհրդածութեան եւ գործոնէութեան համար յօրինուած է:

«Օգնէ դու քեզ եւ Աստուած պիտի օգնէ քեզ»:

Առ այս Մ. Փօն Գռէմիէլիուպըր կը գրէ.

«...Բայց այն պարագային մէջ յորում այսպիսի «օգնութիւն մը չերեւիր եւ ընդհակառակն ձախող «գոթախտութիւն մը իւր դառն հարուածներով մարդոյ համբերութիւնն ու յարատեւութիւնը դրդուեցունել կը սպառնայ, պարտիմք մխիթարութեամբ «եւ ապահովապէս հաւատալ յԱստուած եւ ի նախախնամութիւն, անսասանելի յաջողակցութեան «այն օրինաց ըստ որում ներկայն կը պարզի իւր «ստորոգեւեօք բխելով անցեալէն, եւ յորմէ՝ մարդն «իբրեւ մասն ամբողջին՝ չկրնար ազատ մնալ. այս «համբերատարութիւնը մասնաւորապէս այն ատեն «պէտք է երբ ոք վստահ լինի թէ այդ ձախորդութիւն իւր սխալանաց հետեւութիւն չէ. եւ ամէն «արժանապատուութեամբ եւ ստոյիկեան փիլիսոփայութեան բարձրութեամբ կրնայ ըսել, Պալտի հետ.

«Այնպիսի դժբախտ մը որ արիութեամբ կը տանի իւր «դժբախտութիւնն, իբրեւ յաղթող՝ բախտին դէմ՝ ելնելով կըսէ.— ես մեծագոյն եմ՝ քան քեզ»:

Արդ, ով որ չկրնար փիլիսոփայական տեսութեանց այս բարձրութեան ելնել, գոնէ իւր գտնու-

ած վիճակին մէջ մտաբերելով մեծ բանաստեղծին՝
Շիլլէրի, սա խօսքը թէ՛

Տկարութիւն իւր կանոնն ունի, բայց զօրութիւնն
հետեւանք:

Կամ յարատեւութեամբ մաքառելով թող փորձէ
ազդթել, կամ առանց ի պայքար մտնելու թող յանձ-
նէ զանձն պարագայից բերմանց:

ՆՇԱՆՔ ԺԱՄԱՆԱԿԻ

Զեմք կարող ճանչնալ զմարդ երբ նա
գոյ մեզ պարտիմք առ նա երթալ որ-
պէսզի ճանչնամք իւր վիճակը:

* * *

Ընդհանուր վաճառականութեան վրայ ծանո-
թութիւն ունենալ անհրաժեշտ է. ինչ որ ապագայն
կ'ընծայէ եւ ներկայն կու տայ, ազդեցութիւն ունի
գործոց վրայ:

Ընդհանուր վաճառականութեան վրայ ծանո-
թութիւն կ'ունենամք պատմութիւն ուսանելով. այ-
դու՝ միտքը կը բացուի մեծութեան, առաքինու-
թեան եւ զօրութեան, յիշողութիւնը կը զօրանայ,
խորհրդածելու կարողութիւնը կը սրի, բնաւորու-
թիւնը կը կանոնաւորի եւ ներկային կենսական
խնդիրներն ի խելամոտութիւն կը հասունանան:

Մարդ պարտի կարող լինել պետական, եկեղե-
ցական եւ ընկերական հրապարակային խնդիրներն
ճանչնալ եւ հասկնալ իւր դրից պահանջած սահմա-
նին մէջ, որպէս զի իւր գործառնութեան մէջ՝ պա-
տահած օրուան խնդիրներն ինքնին խորհրդածել զիտ-
նայելու օտար պատրանաց չմատնուի: Քաղաքական
ամպամած հորիզոնը կը կասեցունէ շատերն իրենց

գործոնէութեան մէջ, եւ անխոհեմութիւն է երբ
գործի տէր մարդ մը անուշադիր լինի առ այդ:

Մ. Փօն Գոէմփէլհուպը կը գրէ.

«Տխրառիթ է տեսնել որ չարոգի եւ չահակու-
շահադիտութեան նրբամտութիւնը յաճախ իւր յաղ-
թանակը կը տանի անկեղծ եւ ուղղամիտ անձանց
վրայ, որք անկամկած են այն որոգայթներուն զորս
շարունակ խորամանկութիւնն ու հաշիւները—չար
նպատակաց հասնելու համար—կը լարին իրենց. եւ
որ աւելին է, ըստ կարեւորութեան գործոյն, այժ-
մուս բախտախնդրութեան նրբութեան մասին ի-
րենց անհմտութիւնը եւ խաբէութեան ու խարդա-
խութեան վերահասու լինելու համար իրենց մտա-
ւորական կարողութեանն անբաւականութեան պատ-
ճառաւ, զայլս իրենց այէս լինել կարծելով չափա-
զանց վստահութիւն կ'ընեն անոնց, որով կամ նիւ-
թական զգալի փնտսով մը կամ յաճախ իրենց ամ-
բողջ կենաց խաղաղութեամբն ու երջանկութեամբը
«կը տուժն»:

Այսպէս, այո՛, մեծ քաղաքաց մէջ այնպիսի ան-
ձինք կան որք ոչ թէ իրենց ձեռաց վատտակով այլ
ուրիշ անձանց արհեստով կ'ապրին: Դժբախտաբար
այս օրինակ զբաղումն, իմա տեսականապէս արժէ-
քաւոր բայց իրականապէս անարժէք եղող իրերն
ծախելու համար հրապուրելն, մեծ մասամբ ազնու-
տաւոր ժողովրդեան մէջ կը տարածուի:

Այդ տեսակ անձինք ամենուրեք կը գտնուին,
որոց ամենքն ալ իրենց աչքն ալոց քսակին յա-
ռած են. իւրաքանչիւրը կը գոյլէ իւր փաճառքը կամ
տեսնելու արժանի եղող ինչերը, եւ զու գրամը տա-

լէզ ետքը պիտի տեսնես թէ հունեցար կամ չտեսար
զոր ինչ կ'ակնկալէիր:

Ծախքն, իբրեւ տոնձապատ մի ոտս, բերնով,
զրութեամբ եւ պատկերով կը ներկայացուի մեզ,
եւ մին միւրին կը յանձնարարէ զայն: Անպատիւ
գործ մ'է այդ. անսահման չահախնդրութենէ յառաջ
եկած խարդախութիւն մը: Այդ տեսակ զբաղումնե-
րն ալ հնարամտութիւն անուան տակ ծածկուած են:
Զգոյշացուր զանձը խարդախէն որ չամաչեր, եւ սեւը
ձերմակի տեղ ծախելու կամ տեսնող աչերը խաբե-
լու համար քիչ մ'ալ խորամանկ է. զգուշացիր եւ
չես զղջար: Այսու ամենայնիւ այս նորելուկ հնար-
արուեստն որ խաբեպատիր խօստամաբք ինքիդինքն
հրապուրիչ ընել կը ջանայ, յետադիմութեան մէջ է:

Խարդախութիւն եւ ռէքլամ ժամանակիս բա-
րացուցական երեւոյթներն են. սակայն չկարծուի
թէ այդ եկղծաւոր երկերեակք միայն մեր ժամանա-
կին պատկանին, շատ դարեր յառաջ իսկ կար դոցա
դոյութիւնը: Այն հռովմայեցի կօչկակարն որ վեց
ազոռա կըրթած էր *) նա եւս խարդախ մ'էր, ազ-
դասիրութեան պատրուակաւ չահագէտ մ'էր:

Բայց այն ատեն, խարդախութիւն եւ ռէքլամ

*) Հռովմայեցի կօչկակար մը ուզելով անա-
կնկալ մ'ընել Ոկտաւիանոս Կայսեր Հռովմ մը-
տած օրն, օրեր յառաջ վեց ազոռա գնելով երեքին
սովրեցուցած էր vivat Pompejus. (որ թարգմանի
կեցցէ Պոմպէոս). եւ միւս երեքին ալ vivat Octo-
vianus (կեցցէ Ոկտաւիանոս): Այն օրն յորում Ոկ-
տաւիանոս յաղթապանձ Հռովմ կը մտնէր, այդ կօչ-
կակարն vivat Pompejus ձայնող ազոռաներուն
վիզը տրեց:

մասնաւոր պարագաներու մէջ կ'երեւէին, իսկ զարդիս՝ կարի յաճախ: Ի հնումն այս սիրուն երկւորեկաց գոյութեան եւ զարգացման համար պէտք եղած ասպարէզն, իմա մամուլը կը պակսէր:

Ինչ է ուրեմն ճարտար խարդախութիւն, ինչ է ռէքլամ:

Առաջնոյն ինչ լինելը բացաղբեցինք. ռէքլամն ալ որ նոյնպէս դժուար է սահմանելն, այդ ճարտար խարդախութեան հաւատարիմ դաշնակիցն է: Մին խօսքի կը բռնէ, միւսը կը շորթէ: Խարդախութիւնը ծուղակն է, իսկ ռէքլամը՝ խանձը:

Ռէքլամ ընելը, ինքզինքին կամ որ եւ իցէ առարկայի մը համար սուտ համբաւ հանել եւ անկէ օգուտ քաղելու համար զայն գովաբանել է: Ի հնումն լրագրաց մէջ գտնուած ազդերու կարեւորութիւնն չէր տրուեր:

Անգղիացին կ'ըսէ թէ երկու տող մտացի ծանուցում մը գիրքեր կ'արժէ: Այդ օրինակ հանճարեղ ազդ մը երբէք չվրիպիր իւր նպատակէն: Այս տեսակ ազդերու մէջ նուազ մրցութիւն կը սպասուի, վասն զի ամէն մարդու գործ չէ մարդկան մէջ գրտնուած միտումը ճանչնալ եւ ազդեցութիւն ունենալ անոր վրայ:

Երբ ռէքլամը վերնագրի տեղ գործածուի, յայնժամ փոխանակ իւր նպատակին ծառայելու ընդհակառակն կը մնասէ: Ուղղակի ռէքլամէ դատ, կան նաեւ անուղղակի ռէքլամներ որք վճարեալ կամ կաշառեալ անձանց ձեռք տեղի կ'ունենան:

Կան նաեւ չրջուն ռէքլամներ որք տպագրեալ ազդի ձեւով, հասարակութեան մէջ կը տարածուին:

Ազդարարութեան եղանակին վրայ քիչ մ'ալ յառաջ երթալով կրնամք ըսել թէ աղբաղբիք կըրթեալ հասարակութեան մէջ կորուսած են իրենց արժէքը, վասն զի յաճախ խաբսպատիր են: Ասոր համար է որ հանճարեղ եւ ճշմարտութեան միտող աղբաղբիք միայն ընդունելի են:

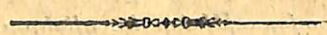
Ամէն վաճառատուն թէ նոր թէ վաղեմի, պարտի գրգռել հասարակութեան ուշադրութիւնը, որպէս զի չմոռցուի:

Այն հնօրեայ վաճառատունը որ չեն ազդարարուելի եւ կը փնտռուին, ի վաղուց ճանչցուած են ընտանեաց մէջ, եւ հասարակութեան՝ այդ տունն իրարու յանձնարարելն ալ ազդարարութիւն մ'է: Երկարամեայ սովորութիւնը եւ զինքերու համեմատական աժնութիւնը ազդարարութիւններ են: Լաւ կացութիւն մը ազդէ մ'աւելի է: Այդ վիճակի փոփոխումն եւ եղծումը բարեօրէնելու համար ազդարարութեան պէտք կայ: Սժան վարձ մը կը բարձրանայ ազդարարութեամբ: Խանութներու մէջ գեղեցկատեսիլ դէզը մը ազդէ աւելի կը ներգործէ: Այսպէս է նաեւ բազմատեսակ վաճառք լցեալ խանութ մը ուր ամէն ոք կրնայ գտնել գինի ուղած իրը: Մարդ երբ փնտռածն իւր մօտ գտնէ, վաճառատան մը մէջ համախմբեալ, չերթար յողովուրիչ հեռաւոր վաճառատուններէ գինի իւր պիտանին:

Վաճառատուն մը բանուկ ընելու մեծ գաղտնիքը ապրանց մթերման եւ ձեռքէ հանելու մէջ կը կայանայ. բայց այն վաճառական որ առաջին կորստեան ատեն—որ ամենաճարտար զգուշաւորութեանց մէջ ալ կրնայ պատահիլ—չկրնար ընելիքը չուտով

որոշել, նա տակաւ կ'եղծանէ իւր վաճառատուն եւ վերջապէս կը կորուսանէ իւր յարգն ու համբաւը։ Շատ վաճառատունք կ'ըմբռնեն զայս, եւ եղանակն անցնելով չծախուած ու մնացած վաճառքը կէս գինով կը ծախեն։ Այսպիսի վաճառաց համար միշտ գնողներ ալ կը գտնուին։

Ո՛ր եւ է գործի մը լաւ համբաւն ազդու ծանուցում մ'է այդ գործին, որ եւ է գործ երբ հաւատատ եւ պատուաւոր ճանչցուի յաճախորդք չեն պակսիր։

ԶԱՓԱԻՐՈՒԹԻՒՆ Ի ԿԵԱՆՍ

Զափաւորութիւնը՝ իմաստութիւն է։
Վ.Ի.ԱՆՏ

Մ. Քօն Գոէմիէլիւպրի յոյժ գերազանցապէս կը ներկայացունէ մեր ժամանակի հաճոյից նկարագիրը։

«Իժբախտաբար զարդիս դէպ առ զգայական հաճոյս մղուած պայքարն սովորական երեւոյթ մ'եղած է։ Ամէն օր կը բազմապատկին եկամտից անբաւականութեան, չապշուրեան ու պչրողութեան պահանջմանց, առաւելող հեշտասիրութեան, զգեստուց պերճութեան եւ փափկանրացման մասին եղած տրտունջներն. բայց երբ այս ամենուն պատճառներն փնտռեմք, կը տեսնեմք թէ միշտ որեւիցէ կերպով պատրաստուած օտար դատում մը, անհրաժեշտ պիտանաւորութիւն մը տուած են այս ամենուն եւ բազում անմիտ անձինք ինքզինքնին այլոց քով չընտելացունելու ծաղրելի ջանքով, այս պատշաճից պատկան հաճոյք՝ ներք կենցաղավարութեան իբր անհրաժեշտ ինչ կ'ընդունին եւ—յաճախ

հակառակ իրենց համոզման եւ այս «անհրա-
ժեշտ» ծախսուց համար խորին հառաչանք—
կը հետեւին անոնց:

Երբ այդ անձինք ճանչնային ճշմարտու-
թիւնը եւ վարուէին ըստ այնմ, որպէս Եպի-
կուրոս ըսած է,

ա) Թէ նա միայն կը վայելէ առաւե-
լապէս, որ ունի նուազ կարօտութիւն պի-
տոյից.

բ) Թէ մարդ միշտ բաւականը կ'ունե-
նայ, երբ բնութեան պատուիրաց համեմատ
ապրի. վասն զի բնութիւնը քիչ պահան-
ջում ունի, եւ անյազ չէ որպէս կը կար-
ծուի ընդհանրապէս.

գ) Թէ նա որ քիչով գոհ չէ, շատով
ալ չը բաւականանար.

պիտի չունենային զիղջն՝ որ շատ անգամ
ուշ՝ արդիւնքն է այն ճանաչողութեան որ
իրենց գնացից անմտութիւնը իրենց նիւթա-
կան վիճակի խնդարման մէջ, իրենց կո-
րուսեալ ժամանակին մէջ կամ ի կորուստ
ուղղեալ առողջութեան մէջ զգալի կ'ընէ»

Չափաւորութիւնը խորհուրդ կուտայ ներքին
ձայնին, երբ մարդոյ բնութիւնը, անխոհմաբար, իւր
յուզմանը պահուն անհաճոյ եւ վշտալի զգացողու-
թեանց մէջ մտնէ, եւ ետ դառնալ կը յորդորէ այն
աւանմանէն որ ոչ ոք չկրնար անցնիլ անպատիւ:

Հանապազօրեայ փորձառութիւնը կը պատուի-
րէ մեզ իմաստնօրէն գործածել մեր ոյժերը: Մեր
մտաւորական կարողութիւններն ալ նման են մեր

մարմնական ուժերուն. առայս՝ Գնիկէ ոսպէս կը
գրէ:

«Ով որ իւր զգածումն շարունակաբար կրից
փոթորիկներու անճատուր ըրած է, կամ իւր մտքին
անդադար կը լծէ հոգեր, այնպիսին աւագի մէջ
կ'ընթանայ կամ խորտակեալ կառօք կը վերադառնայ
ի տուն: Բայց նա որ իւր մտաց կարողութիւնները
միշտ թմբեալ կը թողու, կամ փոքրիկ մարտի մը
կամ անհաճոյ աշխատութեան մ'առջեւ կ'ընկրկի,
նա ոչ միայն նուազ ճշմարիտ հաճայք մ'ունի, այլ
առանց փրկութեան կորստած է, մինչեւ իսկ եթէ
խնդիրը զօրութեան, քաջութեան եւ որոշողութեան
վրայ լինի»:

Թող ամէն ոք չմոռնայ նոյն հեղինակին սա
խրատը.

«Ով որ իւր մարմնոյ հետ անինայ կը վարուի,
նա այնպիսի բան մը կը վատնէ, որ կրնայ զինքն
ճակատագրէն եւ մարդերէ վեր բարձրացունել եւ
որոյ երկրային ամէն զանձեր ոչինչ են»:

Ամէն օր կը տեսնեմք մարդիկ որ մարմնոյ եւ
կենաց յիմարամիտ վարման եւ գործոց անմիջական
հետեւութեանց տակ կը հեծնն, կը տրտնջան այն
վիճակին վրայ որ իրենց յիմարամտութեան բնական
արդիւնքն է:

Յօս կը ներկայացունէ մեզ կատոնի սա զօրաւ-
որ խօսքը թէ՛

Որպէս զի ոչինչ չպակսի քեզ, կամօքդ պակեցուր:

Դիտցիր զրկել ինքզինքդ եւ անա հարուստ ես.
սովբէ քիչով բաւականանալ եւ դու զգալի կերպով
պիտի տեսնես առատութիւնը: «Փափաքանաց եւ

վայելմանց մէջ չափաւորութիւնը կենաց ճշմարիտ բանապիտութիւնն է՝ կ'ըսէ Յօս: Ուշադրութեան արժանի է այս: Քիմք դիւրաւ կը սովորին գէշին, քմաց գերի եղողն արժանի է դերութեան բաժնին՝ որ տալիաւ աղքատութեան եւ թշուառութեան կը տանի ըզնա: Որկորն շատ տուներ եւ պալատներ կերած է եւ սակայն չափաւորութեան համը լաւագոյնն է: Փափկակերութիւնը խնայութեան չառաջնորդեր մարդուն: Ուտելեաց եւ ըմպելեաց չափազանցութիւնը, հոգւոյ եւ մարմնոյ անկման կ'առաջնորդէ: Մէկդի թողէք զգետտուց պերճանքը, վասնզի՝

Ուր որ ունայնասիրութիւնն սկսի, ամէն ներքին արժանիք կը դադրի:

Կե՛ր եւ արբ չափաւորութեամբ. հեռի կաց առատ հացկերոյթներէ, եւ շատ մի՛ յաճախեր հասարակաց պարտեզներ, երեկոյթներ եւն. վասն զի բազում չըջապալութեամբ կը չըջին ի քէն նաեւ ժամանակ ու դրամ:

Երբ որ իւր մարմնոյ գործարանները յանցանօք եւ շուայտութեամբ տկարացուցած եւ ապականած լինելուն պատճառաւ առողջ չը գգար զանձնն, իցիւթէ դիւրաւ կարենար այդ անհանգիստ եւ հիւանդագին վիճակէն ազատիլ եւ վերստին լինել առողջ եւ կարող վայելման: Այս բաղձանք շատ բնական են եւ մարդ բան չկրնար ըսել: Երանի թէ բնական ու բանաւոր ճանրայ մը գտնուեր այս փափաքելի նպատակին հասնելու համար, երբ առաւել կամ նուազ կարելի լիներ յաջողիլ անտարակայ, ճարտար բժշկի մը օգնութեամբ, յարմարագոյն կերպառութեամբ եւ խնամոտ ուշադրութեամբ այն ամէն բաներու որովք

չարիքն կը նուազին եւ կանոնաւոր վիճակ մը յառաջ կրնայ դալ: Բայց այս՝ դժբախտապէս յոյժ հազուադէպ պարագաներու մէջ կը պատահի, վասն զի մարդկան մէջ կիրքերն ընդհանրապէս առաւելակընդունութիւն մ'ունին:

Այսու ամենայնիւ խտալացի Գոռնառօյի միակ օրինակը կայ մեր առջեւ որ, որպէս Հուֆէլանտ կը պատմէ իւր «Արուեստ երկայնակեցութեան» մէջ, 40 տարեկան հասակին մէջ մարմնոյ եւ հոգւոյ շուայտութեանց պատճառաւ ինքզինքն եղծանեալ կը զգայր, սակայն քաջութիւն ունեցած է, զգուշաւոր կերպութեամբ, օրական 140 տրամ կերակուր: Եւ 145 տրամ ըմպելի գործածել եւ այսու տակաւ բժշկուած է իւր մարմնական թերութիւններէն եւ ապրած է մինչեւ 100 տարի:

Դաստիարակութեան դժուարագին պարտաւոր մին է՝ տալ մարդկան այն ճշմարիտ անձնազսպումն որ բախտին ծանրագին հարուածոց ատեն իսկ հանգիստ եւ մինչեւ իսկ զուարթութիւն կու տայ անձին:

Եւ դաստիարակութեան այդ մասն յոյժ կարեւոր է. ով որ կը ճանչնայ զաշխարհ եւ զմարդիկ, գիտէ նաեւ թէ՛ այս՝ կրթեալի մը առաջին նշանն է, թէ այդպիսին եւ ոչ մի վայրկեան չկորուսաներ իւր անձին վրայ ունեցած իշխանութիւնը եւ հզօրագոյն տաղանդներու մէջ իսկ չմոռնար զոր ինչ պարտի առ իւր առնական արժանապատուութիւն:

Մտաւոր եւ մարմնաւոր հանգստեան եւ մարդկան կենաց տեւողութեան համար այդ անձնազսպումն չափազանց ազդեցութիւն ունի:

Այն անձանց մէջ որք սովորականէն աւելի շատ
ապրած են, չէ տեսնուած ոմն որ իւր կրից գերին
եղած լինի:

ԿԵՆԱՑ

ԵՒ ԿԵՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Լ'եր մաադի'ր. ի՞նչ որ զգաս օգտակար
բրէ քեզ, չափէ՛ և համեմատէ՛. ա՛յս է
փիլիսոփայութեան ամբողջ օրէնքը՝

Լիթթէն Պէոնէր

Ամէն որ կ'աշխատի ձեռք բերել իւր հանգիստը
իմա՛ ըստ կարելւոյն արգելուլ անհանգստութիւն
մը: Մարդ կապուած է օրինաց եւ կ'ընտրէ զբարին.
եթէ ընտրէ չարն, յայնժամ բարւոյն վրայ սխալ գա-
ղափար ունի ըսել է: Այդ սխալ գաղափարն կը
մոլորեցունէ զնա եւ ճշմարտին ճանաչումը կը
պակսեցունէ իրմէ:

Պայծառ միտքը կը գոյացունէ ուղիղ գաղափար,
եւ այս ալ որչափ ուղիղ լինի նոյնչափ ուղիղ կը
լինի նաեւ դատողութիւնը: Մարդուս մտաց վրաց
իշխող օրինաց մէջ հետադատութիւններ ընելն, ա-
դատութիւն կու տայ խորհելու. փիլիսոփայութենէն
կ'ընծիւղի ճանաչողութեան ծառը: Փիլիսոփայու-
թեան ուսումն, այսինքն սովորական կենաց մէջ
կազմաւորեալն, պիտանաւորութիւն մ'է: Հօֆմայս-
դէր սքանչելապէս կը վճռէ առ այս թէ՛

«Պարզ, բարի փիլիսոփայութիւն մը կը բռնէ եւ կը վարէ զմեզ հաստատապէս մեր ամբողջ կենաց մէջ»

Հայեցողական փիլիսոփայութեան առատ եւ յանկուցիչ առարկայն մարդն է միշտ: Այս փիլիսոփայութիւնը սոյլընդու եւ առ այն հետեւեւելու համար հաստատա եւ երկարատեւ վարժութիւն պէտք է, որով մարդ,

«Մարդկային ծանօթութեանց մէջ բլրա՝
«ած առաջին ցաւալի յայտնութիւններէն
«չվախնար, եւ մարդ էակն առհասարակ
«ճանչնալու համար պարտի՝ յաղթել զժողո՝
«ութեան որ կը պատճառէ նմա, որպէս
«անդամահատն կը յաղթէ զարշման, որպէս
«գիւ կարենայ կատարելագործել իւր արու՝
«եւտուն»

Դիտելի է նաեւ թէ հաղիւզ ունի՝ բարոյական այնչափ առաձգութիւն որ կերպարանաւորուի ճշմարտութեան ճանքուն վրայ խճողեալ եւ մասամբ ջախջախիչ հետադուտեալ քննութիւններն, եւ կամ ունիս այնպիսի կարողութիւն մը որ զքեզ ցարդ երջանիկ ընող պատրանքդ, փոխանակեա կեանքդ զառնացունող ճշմարտութեան մը հետ:

Լինդաու կ'ըսէ.

Ով որ այս խաբեկատիր կենաց աղմկայող շուկային մէջ գործէ, պարտի ճանչնալ թէ՛ վաճառքը, թէ՛ ծախողը այդ ալ ոչ թէ խաբելու այլ քիչ մը քիչ խաբելու համար

Մի մոռնար թէ միշտ քու ընկերոջդ պէտք ունիս, եւ իմաստուն է նա որ ուրիշին երախտիքը չը մոռնար իւրեք: Ընդունէ զմարդիկ ոչ որպէս

պարտէին լինել, այլ որպէս որ են: Բայց դու սո՛ւր նոցա այն մարդուն տիպարն, որպէս պարտ էր լինել, եւ վարուէ՛ անոնց հետ, որպէս պարտէին լինել: Նշանաւոր գրագէտ մը կ'ըսէ թէ՝

Երբ մեք ընդունիմք զմարդիկ որպէս որ են, աւելի գէշ կ'ընեմք զնոսա: Բայց երբ անոնց հետ վարուիմք, որպէս թէ լինէին ինչ որ պարտէին լինել, յայնժամ կը տանիմք մեք զնոսա անգը ուր բերուիլ պարտին: Անոնց սէրը շահելու համար, այնպէս ձեւացուր թէ զանոնք կը համարեն ինչպէս որ իրենք կը փափաքին ճանչցուիլ: Թշնամի կը լինին երբ տեսնեն թէ դու ներսով դուրսով զնոսած ես գիրենք:

Առաւելութիւններդ, տաղանդդ, ազդեցութիւնդ բացարձակապէս ցոյց մի՛ տար, որպէս զի բնական պարկեշտութեամբ մը պատես քու ամբողջ վարմունքդ:

Արգելք մի լինիր այլոց կարծեաց եւ զաղափարաց. գիտցիր որ ամէն ոք տեսակ մը յարգումն կը պահանջեն, թէ՛ ստորին ոմն ալ բան մը լինել կամ նշանակութիւն մ'ունենալ կ'ուզէ եւ թէ մենք մարդկան առ պատիւս ունեցած բաղձանաց (որչափ որ կը ներէ օրինաւորութիւնը)՝ առաւել կամ նուազ զոհաբերութիւններ ընել պարտիմք: Մարդ պարտի պատշաճ եղանակաւ իւր մեծարանաց հաւատովն ընծայէ այլում, առանց սպասելու՝ որ մեզ վերադարձուին այդ հաւատովներ: Պարտ է ճանչնալ եւ յարգել այլոց արժանիքն, երբ այդ արժանիք աչքի զարնելու չափ իսկ չլինին, այլ նուազ, լոկիկ եւ պարկեշտութեան քողին տակ ծածկեալ:

Այս ըսելով մեր նպատակն է զլուսւորապէս զգուշացունել արհամարութիւնէն զոր բաղումք կը առնեն անոնց զէմ որք իրենց համակարծիք չեն:

Հէրտէր կ'ըսէ.

Ազատն պարտի փրկել զգերին. իմաստունն՝ խորհիլ յիմարին համար, եւ բախտաւորն՝ աշխատիլ թշուառ համար:

Գոհանակութիւնը հոգւոյ այն հանդարտիկ վիճակն է, որով հոգին պայծառ չըջանայեցութեամբ կը կատարէ իւր գործերը:

Բարեպաշտ մարդու մը հարցուցին թէ, կը պատմէ Պէրթոլտ Աուէրպախ, ինչ է պատճառն որ հակառակ կենաց ամէն վիշտերու՝ այդպիսի հանգարտութիւն մը ունէր միշտ: Մարդը պատասխանեց թէ այդ հանգիստն իւր աչաց միջոցաւ կը վայելէ, վաճառի ամէն ինչ հոգւոյ զգացողութենէն է որ կու գայ ի սիրտ, նոյնպէս եւ՝ բարիքը:

Հարցուցին նմա թէ ինչպէս կ'ընէր զայս: Առ այս պատասխանեց.—Ամէն առաւօտ գործի երթալէ եւ մարդկան մէջ մտնելէ առաջ աչերս երեք քանի կը դարձունեմ: Նախ՝ յերկինս կը հայիմ եւ կը յիշեմ թէ իմ գլխաւոր գործս, եւ կենացս ու աշխատութեանցս նպատակը հոն է. յետոյ յերկիր կը խոնարհեցունեմ աչերս եւ կը մտածեմ թէ զերեզմանիս համար որչափ քիչ տեղւոյ պէտք ունիմ: Ապա շուրջս կը հայիմ եւ նկատողութեան կ'առնում բազմութիւնն անոնց, որոց վիճակն յոռեզոյն է քան զիմս: Այսպիսեալ կը միտնեմ զանձն ամէն տառապանացս մէջ եւ գոհանալով զԱստուծոյ կ'ապրիմ խաղաղ աշխարհի եւ մարդկան հետ:

ԱՆԿԱԻՈՒԹԻՒՆ ԱՆՁԻՆ

Մարդիկ երկրի խորհուրդներն են:

ԼՈՒՏՎԻԿ ՊԵՌՈՒՆԷ

Քանի որ մարդ ամէն բանի բնական յարմարութիւն չունի, պարտի իւր կարողութեան համապատասխանող աշխատութիւն մ'ընտրել, եւ այս ընտրութեան մէջ այնպիսի ասպարէզ մ'որոշել յորում իւր գործոնէութեամբ կարենայ մեծամեծ օգտիլ:

Գործ հնարելու մէջ կորովամտութիւն եւ յանդիմութիւն, անակնկալ պատահարաց մէջ որոշողութիւն, վտանգաւոր հնարաւորութեանց մէջ մտաց զիւրադարձութիւն,—այսոքիկ են ճարպիկ անձանց որոշիչ նշաններն: Մտաց առջեւ ունենալ ամէն հնարաւորութիւն, կանխատեսել վերջին վայրկեանը եւ ի պատեհ ժամու գործել, այս ամէն յատկութիւններ ինքնավարութեամբ պարտ է ձեռք բերել:

Ս. Հ. Հայտնուայիս կ'ըսէ թէ՝

Մարդ որչափ առաւել ունենայ յինքեան մտային կարողութիւն եւ ինքնօգնութեան միջոց, այնչափ առաւել մարդ է:

Կինաց ծովուն մէջ չխրելու համար պէտք եղած այս ամէն զգուշութիւններէ ետքը, անհրաժեշտ պէտք մ'է նաեւ ամուսնութեան խնդիրն ի կարգ

բերել, վասնզի մարդ ընկերական ինչ զիրք ուր ալ ունենայ, կարելի է դժբախտ լինել եթէ իւր ամուսնոյ ընտրութեան մէջ անխորհուրդ չարօրի:

Ամուսնական այս կապն որչափ կարեւոր նոյնչափ մեծ է զայն կապելու համար պէտք եղած նախազգուշութիւնն, եւ նոյնչափ մեծ խոհականութեամբ պէտք է սկսել լծակցական կեանքն, որպէս զի թեթեւամտութեամբ, մարդ իւր յուսալիւր բախտին սպանիչը չլինի:

Այս դժուարին խնդիրը լուսարանելու համար, նախ խօսիմք առն եւ կնոջ վրայ, եւ ապա դառնամք ամուսնութեան:

ԱՅՐ. ԿԻՆ.

Երբ ի նկատ առնումք արական սեռի մտաւորական յատկութիւնները, կը գտնեմք թէ կամքի զօրութիւնը, որոշողութեան արագութիւնը եւ գործելոյ յարատեւութիւնը անանձնայատկութիւններ են առն հայմար, եւ թէ դատողութիւն եւ կամք ամբողջապէս զօրացած են իւր մէջ:

Առն միտք, որպէս պարտ է լինել, ազատութեան սահմաններուն մէջ կը սաւառնի: Առն մտաւորական զօրութիւնը կը զարգանայ ընդարձակ չըջանալի մէջ: Այլը կը ջանայ մինչեւ իսկ անըմբռնելին լուսարանել, անհասանելին ըմբռնել. իբրեւ ընտանեաց հայր եւ ամուսին, իւր պաշտօնին կատարմամբը չբաւականանար, այլ կ'ուզէ կառավարութեան, իմա՝ ամբողջ մարդկութեան օգտակար լինել: Իւր խոր-

հուրդներն են հասարակաց օգտակար լինել եւ գործել՝ մրցելով այլոց հետ: Այս պատճառաւ իւր ներքին աչքն ընդհանուրին եւ աշխարհի վրայ ուղղած, բարձր նպատակներու համար կը ճգնի անդադար եւ երբ ըստ կարելոյն ի զուխ հանել չկարենայ իւր գործը, դժգոհութեամբ կը դիմադրաւէ մահուան իբրեւ վախճանի երկրային նեղութեանց:

Կինն, որպէս պարտ է լինել, ընդհակառակն կ'իշխէ քաղցրաբարոյութեամբ եւ կարեկցութեամբ եւ կը զերազանցէ զայրն երեւակայութեան մէջ:

Կինը սիրող է գիտութեան որպէս այրն: Բայց ոչ թէ գիտութեան միջոցաւ ճշմարտութիւնն հետաքոտելու, այլ կենաց վրայ քաղցրութիւն սփռելու համար: Կինը յօժարութեամբ կը գործէ՝ բայց ինքնացորդոր. նէ կը հակառակի բռնութեան դէմ:

Կինն ի բնականէ՝ նուազ դատողութեամբ օժտուած է քան զայրն, սակայն յաճախ քան զայրն առաւել մտացի կերպով կը գործէ, վասն զի այս մասին իւր տկարութիւնն զգալով, իւր յարաբերութեանց մէջ տարօրինակ ճարպիկութեամբ գրեթէ բնազդաբար կը կրթուի եւ այդու կ'իշխէ առն վրայ:

Քանի՞ կ'ըսէ,

Այրն ստեղծուած է բնութեան վրայ տիրելու համար. քաջ կինը՝ կառավարելու համար զայրն. առաջնոյն պէտք է շատ զօրութիւն, երկրորդին՝ շատ ճարպիկութիւն:

Պէտքէն՝ առն եւ կնոջ ողւոյն վրայ սա՛ առարկայական իճիւր կու տայ.

«Առն ոգին արեւապայծառ տիւ մ'է, իսկ կնոջ ոգին կը նմանի լուսնափայլ գիշերի. մշուշապատ տիւրն առաւել լուսաւոր է քան պայծառ»

լուսնկայն, տուրնջեան լոյսը կը մթափնէ աստղերն եւ ամէն կեանք երկրային կ'ընէ. գիշերը դուրս կը հրաւիրէ ժողովուրդն եւ երկնային կ'ընէ. կեանքը, Տուրնջեան լոյսը կը բերէ ջերմութիւն, զօրութիւն, ատելութիւն եւ կը շորցունէ, կը խամրեցունէ, կ'անջատէ միացեալ իրերը. Գիշերը կը բերէ քաղցրութիւն, շաղ եւ սէր, կ'անհետացունէ ամէն սահման, կը միացունէ զոոսա որք թշնամի եւ օտար էին:

«Առն ոգին հայեցողութեան միջնակէտին վրայ կը կանգնի, ուրկէ կը տեսնէ զաշխարհ բովանդակ. կը խորհի «Դժբերքն եւ կը զգայ է՝ ԶԵՐ» իւր գիտութիւնը կատարեալ է, իւր զգացողութիւնը՝ կոտորակեալ: Կանայք իրենց ոգւոյն հետ շրջանագծին յայտ կամ յայնկոյան կը գտնուին: Չին կարող տեսնել զաշխարհ վերէն կամ շուրջէն, նոքա այդ գծի շուրջը կը քայլեն. կ'աւարտի ընթացքն եւ վերստին կը հասնին անգը, ուր էին իրենց ճանբորդութեան սկիզբն. նոքա կը զգան «Դժբերքն» եւ կը խորհին է՝ ԶԵՐ. զգացողութիւնը կատարեալ է եւ իրենց գիտութիւնը՝ կոտորակեալ, ուրեմն միայն հոնեցածը միւսն տալով նմա կրնան կատարելագործուիլ հաւասարապէս:»

Մահլման յոյժ բացարձակ եւ հետեւալից կերպով կը նկարագրէ զայն՝ կնոջ հետ համեմատելով.

«Այն դործոց եւ արդեանց մէջ կը փնտռէ իւր մեծութիւնը: Կնոջ մեծութիւնը խոնարհութեան եւ համբերութեան մէջ է: Այն կիրքերն որք կը բարձրացունեն զայն, ազնուագոյն կիրքեր չեն: Փառամոլութիւն եւ համբաւոյ տենչ

այն սովորական շարժառիթներն են որք մեծ գործերու կը մղեն. Կնա: Բայց կինը լոկ սիրով եւ հաւատքով կը լինի զիւցազնուհի: Այրը միշտ իւր վրայ կը խորհի եւ ամէն ինչ իւր եւէն կը քաղէ: Կինը կը մոռնայ զանձն կատարելապէս հանդէպ այն բանին առ որ նուիրած է իւր կեանքն բովանդակ:

«Երբ այրը կործանի, իւր անկման հետ վար կը քաշէ կը տանի շատեր. կինն առանձին կը կրէ, եւ երբ իւր բեռն ծանր լինի, իւր սիրտը լոկ կը ջախջախի: Այս պատճառաւ անա առն գործերը կը պատմուին փառաւորապէս, կ'երեւին յանկարծապէս եւ կ'որոշեն աշխարհի, ժողովրդեան, ընտանիքի մը բախտն եւ առանձին կը մնան անդ իբրեւ լուսաշքեղ մետէորա մութ գիշերի մէջ, իբրեւ սահմանաքար մը տիեզերական պատմութեան նոր բաժանմանց մէջ: Բայց կնոջ համար այնպէս չէ. պէտք է պատմել ամբողջ կեանքն իւր ամէն մանրամասնութեամբ, վասն զի այդու միայն մեծ եղած է, կարող եղած է խիզախ պայքարի մը մէջ երկարատեւ կեանք մը վարել:»

ԱՄՈՒՍԸՈՒԹԻՒՆ

Կինն ստեղծուած է իբրեւ սիրելի ընկերուհի ասն. երբ կինը հնազանդի բնութեան, արժանաւորապէս կը ծառայէ երկնից:

ՇԻԼԼԵՐ

Եւ Արիստոտել կ'ըսէ թէ՝

Իրենց միութիւնը ո՛չ թէ իրենց կենսակցութեամբ այլ կատարելագործմամբ տեղի կ'ունենայ:

Ամուսնութիւնը մարդկային կենաց գործարանաւորութեան բարգաւաճեալ փթթումն, անկախութիւն մ'է, անձնական բանակի մը հաստատումն է, ընտանիք մը, կազմաւորութեան եւ պահպանման համար շարունակական գործոնութիւն մ'է:

Կրթեալ մարդկան բարեբաստութեան համար, իւր ամէն հաճոյական մասերով կազմեալ ընտանիք մը անհրաժեշտ կ'երեւի: Արդարեւ այս առաջադրութեան ըմբռնման համար պարտ է երջանիկ ամուսնութիւն մը ունենալ առաջի աչաց, որպէս Մաթիզօն գրած է զոր ինչ կրնայ գոհացունել զմարդ:

Երկրային կենաց մէջ ոչինչ կարէ հաստատել ընտանեկան երջանկութեան: Դա որոյ սիրտն ու հոգին ազնիւ կնոջ մը մէջ, յուսալի զաւակաց եւ ընտիր գրեան մէջ կատարեալ գոհացումն եւ տեական հաճոյք չեն գտներ, նա յաւիտեան պիտի խնդրէ առանց ստանալու, եւ ձեռներն դէպ ամպերէն պատկերներ պիտի տարածէ, մինչև որ մահը գայ գտնէ զինքն:

Ամուսնութեան երջանկութիւնը բարեբաղդ ընտրութենէ կախումն ունի: Այդ ընտրութիւնը բարեբաղդ անուանելու համար պէտք է որ այրն ունենայ այն ամէն յատկութիւններն որք երկօրեան բարօրութիւնը, փոխադարձ երջանկացուցումն կ'ենթադրեն:

Յիգիզական պահանջմանց կը պատկանի, նախ քան զամենայն, առողջութիւն եւ ընդ նմին գեղեցկութիւն կամ անդամոց համեմատաչափ լինելը: Ինքնայայտ է թէ առանց առողջութեան կարելի չէ ո՛չ հանգիստ, ոչ երջանկութիւն: Առողջ ծառը միայն

պտուղ կու տայ: Ընդհակառակն բարոյական վիճակն առաջինութենէն, դաստիարակութեան եղանակէն, առն կրթութենէն կախումն ունի:

Ամուսնանալ ուզողներն, այդ լինին թէ կին, պարտին մեծ զգուշութիւն ի գործ դնել, որպէս զի ընտրութեան մէջ սխալում մը չլինի. այդպիսիք արժանի են բարեմաղթութեան, որպէս Շիլլեր իւր Երբ աւ շահաւէ գրութեան մէջ փափկապէս կը յիշէ,

Ուրեմն քննէ, ո՛վ դու որ յաւիտեան կը կապուիս, թէ սիրտդ սրտի միացած է. սխալումն կարճ՝ այլ զեղջն երկարատեւ է:

Ամուսնութիւնը բուն մարդկային կենաց խորհրդանշանն է, յորում մարմնականն ու հոգեւորն ջերմապէս կը միանան, յորում մարմնականը կը սրբանայ եւ հոգեւորը կ'սգեւորի: Աքանչելի նկարագրութիւն մը՝ յորում ամէն ինչ պարունակի այս խնդրոյ մասին:

Հէրտէր ըսած է թէ՝

«Ամուսնութիւնը բարեկամութիւն պարտի լինել. վայ այն ամուսնոց որք բարեկամ չեն իրարու, որք միայն սիրով կապուիլ կ'ուզեն: Ազնիւ կնոջ մը համար շատ քաղցր է նոյն իսկ ի սէր իւր առն վշտակրիլ, ո՛ւր կը մնայ անոր հետ ուրախակցիլ, զնա յինքն՝ եւ ինքն ի նմա զգալ արդիւնաբեր, ուրախ, արժանի, յարգի եւ երջանիկ:

«Զաւակաց համերաչի դաստիարակութիւնն իրենց՝ բարեկամութեան առաջնորդող գեղեցկագոյն նպատակն է, այն բարեկամութեան որ պիւր ձերութեան մէջ քաղցրապէս կը վար-

ձառորուի: Յայնժամ իրարու փաթթուած երկու ծառերու սէս կը մնան, երիտասարդական դեռափթիթ ծառերէ պսակաւորեալ:

«Կ'երեւի թէ բնութիւնը հոգ տարած է վաղանցուկ սէրը սլարդելով մը փոխանակելու եւ վարձատրելու, վասն զի իւր ծոցէն առած է զայն, յորում կենդանի ամենափոքր արարած մը արժանի եղած է աստուածութեան կայծին: Ծնողական գորովն է այդ, հայրական եւ մայրական սէրը: Այդ սէր աստուածային է, վասն զի անչափասէր է եւ յաճախ ապերախտ. այդ սէր երկնային է, վասն զի կրնայ չատ մասերու բաժնուիլ եւ միշտ ամբողջ, միշտ անբաժան եւ աննախանձ լինել. վերջապէս այդ սէրն յաւիտենական եւ անվախճան է, վասն զի կը յաղթէ կենաց եւ մահու:»

«Մարց՝ զաւակ ունենալու փափաքը գեղեցկագոյն ցանկութիւն մ'է, որ կը գոռուի սիրոյ զօտւոյն մէջ, եւ թուի թէ աղկէ հիւսուած են կնոջ ամէն մաքուր սիրտեր: Մարք՝ վէսթայի սուրբ հրոյն քրմուհիներն են, եւ վայ այնմիկ որ փոխանակ սորա՝ ուրիշ բոցով մը կը տոչորի: Իւր նետին ծայրը միայն օծած է Սէրն հեշտութիւնով, վա՛շ թէ երբ ամբողջ նետն հրաշէկ լինի:»

Մանաւանդ թէ զարմանալի են մարդ էակին համար, առն՝ կնոջ վրայ, եւ կնոջ՝ առն վրայ ունեցած ներգործութիւններն, զորս ամուսնութիւնը կենաց ուրիշ ամէն յարաբերութիւններէ աւելի ի պայտ կը բերէ:

Կէօթէ զրած է առն նկատմամբ՝

Երբ ճարտարամիտ որ նշմարելով որ առարկնութիւն եւ արժանիք յամբապէս կը զարգացունեն զինքն, հրաժեշտ տայ այնոցիկ եւ անձնամասն լինի այլում իմիք, յայնժամ ազնիւ կին մի կրնայ առաջնորդ լինել նմա ի կէտ նպատակին:

Այդ մարդոյ պարտ է ի բաց տանիլ հայեացքն ի ստորնազոյն կանանց եւ բառնալ ի վեմագոյնն: Եւ եթէ յաջողի ստանալ կին այսպիսի, անյապաղ կը հարթի իւր կենաց եւ կենցաղավարութեան ուղին:

Բայց ոչ այսչափ միայն. կինը կը փոխէ նաեւ նորա ընկերական սովորութիւններն, եւ առաւել կամ նուազ անկանոն կեանքն, հանդարտ, կանոնաւոր եւ հաստատուն կենցաղավարութեան մը մէջ ցոյց կու տայ: Քանի յերեւան գան այս փոփոխութիւններն ի կին, որ ամուսնութեամբ ամենեւին նոր կեանքի մը մէջ կը մտնէ, կինը նոր պարտաւորութիւններ, նոր իրաւունքներ կը ստանան: Եւ դոցա կատարմամբ կը ձանձնայ արագապէս իւր յատուկ կոչումն եւ իւր էութեան նպատակը, զոր Կէօթէ սապէս կը բացատրէ:

Այլը յինքն կը ձգէ զամուսինն անդիմադրելի կերպով իւր փակ շրջանակին մէջ, ուսկից նէ չկրնար ելնել արտաքս եւ ինքնակամ ընտրել ուրիշ ելք:

Այլն ստորին վիճակէ ի վեր կը բարձրացունէ զկին եւ բարձր գիւղերէ ի վար կը ձգէ զնէ:

Անհետացեալ է նախնական ձեն, եւ ոչ եւս են անցեալ աւուրց հետքերն:

Ինչ որ նէ շահած է, ո՞վ կրնայ յափշտակել զայ իրմէ: Ինչ որ նէ կորուսած է, ո՞վ կրնայ վերադարձունել զայն նմա:

Ինչ որ կարելի է յառաջ բերել, ամուսնական վիճակի համար թեր ու դէմ, գոհացուցիչ արդիւնք մը կ'ունենայ այն ատեն երբ բանավարութիւնը, մի-

աբանութեամբ այն իրաւանց հետ, որոց մեծ արժէք կու տայ սիրտն, առաջնորդէ ընտրութեան, եւ կենսափորձառութիւնն ու մարդածանաչութիւնը սրեն գործնական հայեացքն, իմա դատողութիւնը:

Ապաքէն, յոյժ դժուարաբարոյ բնութիւնը միայն կը հակառակին սա հետեւեալ ճշմարտութեան

Երջանիկ ընտանեաց ծագէն դուրս կու գան ազնուացեալ սերունդներ: Մարդ երջանիկ ընտանիքի մը մէջ ի սկզբան անդ կը ծանչնայ սիրոյ ամէն օրհնութիւնները. ա'ստ կը սովորի յառաջագոյն՝ ապրիլ ուրիշի համար եւ նուիրել զանաւորն այլում: աստ կը կրթուին եւ կը զօրանան ամէն բարեսէր միտումներն, ա'ստ կը լինի սիրտն փափկազգաց եւ քաղցր, եւ ընտելանալով մարդկութեան համար պէտք եղած զգացմանց, զազիր ետականութիւնը իւր մէջ արմատաւորելէ առաջ ազնուասրտութեամբ կը սոգորի. ա'ստ կը փայլի իւր հոգին մարդկային արժանապատուութեան եւ երանութեան համար, մինչդեռ թշուառ յարաբերութիւնը զինքն չեն աղարտած:

Բարեաց անչափելի հարստութիւն մը ընտանիքէ եկած է յաշխարհ: Դամանակի բարեբաւումն իւր զօրաւորագոյն զբոլորներն երջանիկ ընտանեաց բազմանալէն կը պայտէ: Լընայ սուրբ չլինել ամենաութիւնն որում կը վստահեմ մարդկութիւնն իւր ամենահարուստ ստացուածքը:

ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ

Նիւթական եւ բարոյական շահերն ձեռք կը կարկառեն իրարու:

Է. ՏԻՒՌԻՆԿ

Հարստութիւն ըսուածը լոկ դրամ չ'է, այլ ամէն ինչ որ մարդ կը ստանձնէ. ստացուածք կ'անուանեմք ամէն ինչ որ մարդկան պիտոյից օգտակար ճանչցուած են: Հարստութիւնը մեծ կարողութիւն մ'է. մեծ՝ ըստ պիտոյից ստացողին, եւ ըստ նիւթական վիճակին հարուստ անձանց: Հարստութեան վար իջնելու աստիճաններն են՝ դիւրակեցութիւն, հասութեառութիւն, կարօտութիւն, չքաւորութիւն եւ թշուառութիւն: Հարստութեան ստացման, առաւելացուցման, եւ գործածութեանը համար եղած մշտատեւ գործոնութեան իբրեւ հիմն կրնան բռնուիլ մտաւորական այն ամէն հնարք որ թէ անձնական եւ թէ հասարակաց օգտին համար ի կիր առնուին: Պէտք է չարունակ չահագործել հարստութիւնը. պէտք չէ անօգուտ թողուլ զայն: Ով որ իւր ունեցածը չչահագործեր, կը մեղանչէ այն օրինաց դէմ ըստ որում աշխարհիս ինչքն օգտակարապէս գործածել պէտք է մարդկութեան համար. դորա

իմաստուն գործածութիւնը յառաջաքեր պատճառն է մարդկան երջանկութեան. ով որ այսպէս մտածէ նա միշտ մեծ գանձեր կը հաւաքէ: Ստացուածոց տէր լինելու հոգը կարեւոր պարտաւորութիւն մ'է, որով իւրաքանչիւր ոք իւր կարողութեամբ մասնակից կը լինի մարդկային ընկերութեան բարօրութեան:

Ապաքէն ստացուածոց համար այս հոգն պէտք է որ ընչաքաղցութեան միտի, վասն զի որպէս կը գրէ Շվառց.

Ընչաքաղցութիւնը կենաց թոյնն է որ գեղեցկագոյն դադափառներու մէջ կը սպրդի: Եւ կ'ապականէ զայն:

Հարուստը չատ դիւրաւ կրնայ մերձենալ մարդոյ կոչման որ բանաւոր կեանքի մը մէջ, միշտ գէպ ի բարձր կատարելագործութիւն եւ ազնուացումն, դէպ յիմաստութիւն եւ առաքինութիւն եղած անընդհատ ճգանց մէջ կը կայանայ, եւ մարդկան ներքին արժանապատուութեան պահպանման եւ ընդ նմին մեր գեղեցկագոյն զարդն եղող մարդասիրութեան կ'առաջնորդէ մեզ:

Մարդասիրութիւնը, այսինքն մարդ ինքզինքն կատարելագործելու, իւր նմանեաց բարերարելու եւ նոցա սխալանացէն թերութեանց համար երկայնամիտ լինել եւ ներելու համար եղած ջանքերն «նախակրթանք մը, ապագայ ծաղկի մը կոկոնը» կ'անուանէ Հէրտէր:

Հարուստը կրնայ կատարեալ մարդու մը իտէաքին հասնիլ. այն մարդուն որ քաջառողջ է, ընկերական շրջանակաց մէջ միշտ զուարթ, ամէն կերպով խնամատար եւ մասնակից ընտանեաց եւ տան գործերու, որ հաւատարիմ եւ բարեկամ իբրեւ քաղա-

քացի, եւ ժիր ու յաջողակ իբրեւ վարչական անդամ, որ միշտ կոչումն ունեցած գործոյն մէջ կատարելագործուելով ի խնդիր է ճշմարտութեան, եւ իբրեւ բարեկամ գիտութեան՝ օգտակար եւ գոհացուցիչ ծանօթութիւններ կը ժողովէ:

Այնպիսի գործով մը զբաղէ որ զքեզ անկախ պահէ. բայց այդու մի հպարտանար, ինքզինքդ իբրեւ առժամանակեայ տէր ճանչնալով հարստութեանդ, ըստ այնմ վայելէ զայն խելացութեամբ, բայց ջանա՛ որ այդ հարստութիւն անվթար հասնի նաեւ քո ժառանգորդացդ:

Պ. ՅՐԱՆԳԼԻՆԻ ՊԱՏՈՒԵՐՆԵՐՆԵՐԻ ԹԷ ՄԱՐԴ ԻՆՉՊԷՍ ԿՐՆԱՅ ՀԱՐՈՒՍՏ ԼԻՆԵԼ

Պրանգլին իւր աղաւթ և ծերանէ Ռիշարտի իւր
բարեկրօն մէջ կը պատմէ սա հետեւեալն:

Օր մը ձիով դացած ատենս տեղ մը կեցայ ուր
աճուրդի պատճառաւ մարդկան բազմութիւն մը
ժողովուած էր: Դեռ կանուխ լինելով, ներկայք
ժամանակին նեղութեան վրայ կը խօսակցէին. ա-
նոնցմէ մին դառնալով սպիտակահեր եւ ըստ երեւ-
ութիւն բարեկեցիկ վիճակի տէր ծերունուոյ մը հար-
ցուց. — «Եւ դուք, հայր Աբրահամ, ի՞նչ կ'ըսէք այս
ժամանակին համար. դուք ալ այն կարծիքէն չէ՞ք
թէ այս ծանր ծախքերը պիտի սպառեն, պիտի կոր-
ծանեն դմեզ»:

Հայր Աբրահամ ոտք ելնելով ըսաւ, «իմ լաւ
խորհուրդս տամ ձեզ. թէպէտ կարճ, բայց իմաստու-
նին համար բառ մ'իսկ բաւ է»:

Ներկայք ընդ առաջ վազեցին, նորա շուրջը
բոլորեցան:

Ծերունին յարեց. — «Սիրելի բարեկամներս եւ
բարի դրացիներս, ծախքերն արդարեւ քիչ մը շատ
են, սակայն եթէ մի միայն ընտանեկան անհրաժեշտ

ծախքեր լինին, ասով զո՞հ պիտի լինէինք. բայց մեք
ուրիշ շատ բաներ ալ ունիմք որ մեղի շատ սուղի կը
նստին: Օրինակի աղագաւ, մեր ազատութիւնը մեր
ընտանեկան ծախուց կրկնապատկը կ'աճնու. մեր
զարդասիրութիւնը՝ եռապատկն, եւ մեր յիմարու-
թիւնը՝ քառապատկն: Մեր խնայութիւնը չեն կըր-
նար ազատել զմեզ այդ աւելորդ ծախքերէն, ամբողջ
կամ կիսով չափ: Սակայն ամէն յոյս կորսուած չէ,
եթէ բարի խրատներու ականջ կախեմք. վասն զի
Աստուած կ'օգնէ անոր որ կ'օգնէ ինքզինքին: |

Հաշուեցէք անգամ մը այն ժամանակն զոր
դուք ամբողջապէս դատարկութեամբ կ'անցունէք,
այսինքն բանի մը օգուտ չէք ունենար, կամ ցրուած
միտքով կ'աշխատէք, որ նոյն բանն ըսել է. յայնժամ
իրաւունք պիտի տաք ինձ: Դատարկութիւնը սկիզբն
է մոլութեանց, նա կը հիւանդացունէ զմեզ, եւ
բացարձակապէս կը կարճեցունէ մեր կեանքը, վասն
զի հիւանդոտ կ'ընէ զմեզ: Դատարկութիւնը ժանդ
մ'է որ աշխատութենէն շատ աւելի կը վնասէ մեր
անձին: Գործածուող բանալին միշտ կը փայլի: Եթէ
կեանքը կը սիրէք, ժամանակը պարապ մի անցու-
նէք, վասն զի կեանքը ժամանակէն կը բաղկանայ:

Գիտէ՞ք որչափ շատ բան կը կորուսանեմք երբ
պէտք եղածէն աւելի քնանամք. գիտնալու եմք թէ
քնացող աղուէսը հաւ չընեն. մտածելու եմք թէ
գերեզմանին մէջ ընդ երկար պիտի քնանամք:
Կորուսեալ ժամանակը ետ չգտնար. ինչ որ մեք
բաւական ժամանակ կ'անուանեմք, ի վերջոյ հազիւ
վըր բաւականանայ: Օն, ուրեմն աշխատիմք, որչափ
աւան որ ոյժ ունիմք: Ծովութիւնը կը դժուարաւ

ցունէ եւ ժրութիւնը կը դիւրացունէ ամէն ինչ։
Ուշ արթնցողը գործ մը չկրնար կատարել, աշխատելու սկսելէն քիչ ետքը օրն իրիկուն կ'ըլլայ։ Ծուլութիւնը այնքան դանդաղ կ'ընթանայ որ աղքատութիւնը շուտով վրայ կը հասնի։ Գործը դուն քչէ որպէս զի ան քեզ չքչէ տանի։ Ժամանակին անկողին մանկէն ու ժամանակին անկողնէն ելնելն առողջ, հարուստ եւ իմաստուն կ'ընեն զմարդ։— Ի՞նչ օգուտ ունի լաւագոյն ժամանակներ մաղթել եւ յուսալ, փոխէ՞ դուն զքեզ եւ ժամանակներն ալ պիտի փոխուին։ Ժրութիւնը մաղթանաց պէտք չունի։ Ով որ յուսով կ'ապրի, անօթութենէ մեռնելու վտանգին կը մատնէ զանձն։ Առանց աշխատութեան չա՛ն չկայ։ Արհեստ մ'ունեցողը հարուստ ալ է, եւ ով որ աշխատութիւն մ'ունի, պատուաւոր եւ շահաբեր պաշտօն մ'ալ ունի ըսել է։ Աշխատողը միշտ հաց կը գտնէ։ Անօթութիւնը աշխատաւորին տունէն ներս կը նայի, բայց չհամարձակիր ներս մտնել։ Աշխատութիւնը մայր է երջանկութեան, եւ Աստուած ամէն ինչ կը պարգեւէ աշխատողին։ Աշխատէ այսօր, վասն զի չես կարող գիտնալ թէ վաղիւ ինչ արգելք վերապահած է քեզ։ Մէկ «այսօր» երկու «վաղորդայն»է աւելի կ'արժէ։ Գործիդ տէրն եղիր։ Կատուն ձեռնոց զրամ չկրնար մուկ բռնել։

Բայց լոկ ժրութիւնն ալ բաւական չէ, պէտք է ինքիմք յարատեւող, եւ ո՛չ անհող եւ ո՛չ յամառ։

Պարտիմք անձամբ մեր գործին զուլիլ գտնուիլ, ուրիշին չվստահիլ, ուրիշին չյանձնարարել։ Վասնզի ստէպ տեղափոխեալ ծառը եւ յաճախ բնակաւորութեան մը իրենց տեղին վրայ փնացողներէն նու-

ազ կը դարգանան։ Երեք անգամ բնակաւորութիւնը, հրդեհի մը տալու չափ վնասակար է։ Մի թողուր գործատեղիդ որպէս զի նա եւս չթողու զքեզ։ Եթէ կ'ուզես որ յանձնարարելիք գործդ լաւ տեսնուի, գու անձամբ գնա տես։ Արօրով հարստանալ ուզողը պարտի զայն անձամբ վարել։ Գործատիրոջ աչքն առաւել շուտ ի զլուս կը հանեն գործն քան իւր ձեռները։

Ով որ դրամ չահելու պէս, խնայել ալ չգիտեր, մինչեւ ցմահ կ'աշխատի առանց ստակ մը թողոյ։ Որչափ պարարտ լինի խոհանոցն նոյնչափ նիհար կը լինի կտակը։ Որպէս շահուի, այնպէս կը ծախսուի։ Յորմէ հետէ արք խաղու եւ ըմպելեաց նուիրելով զանձինս մոռցան կացինն ու մուրճը, յորմէ հետէ կանայք խահուէի եւ թէյի այցելութեանց պատճառաւ մէկ կողմ դրին աղեկասն ու հիւսելանիւթը, շատ ստացուածք ձեռք անցուած ժամուն անմիջապէս կորսուիլ սկսան։ Եթէ հարուստ լինել կ'ուզես, միայն շահելու կերպը սովորելով մի շատանար, այլ սովորէ նաեւ խնայելու իմա ծախսելու կերպը։ Զաւաւորէ յիմարամիտ ծախքերդ եւ անա այն ատեն տանդ մէջ պիտի չնեղանաս։ Յիմարամտութեան մը համար եղած ծախքն երկու զաւակ մեծցունելու համար եղած ծախքէն աւելի է։ Թերեւս կ'արծէք թէ գաւաթ մը թէյ կամ խահուէ, բաժակ մը զինի կամ դարեջուր, մերթ կտոր մը խորտիկ, գեղեցիկ զգեստք եւ մերթ ընդ մերթ մասնաւոր դրօսանք, այս ամենայն մեծ ծախքերու պատճառ չեն լինիր։ Բայց գիտնալու էք որ մէկ քիչը երբ քանիցս կրկնուի, կ'ընէ մէկ շատ։ Զգուշացէք յաճախակի կրկ-

նուած մանր ծախքերէ: Պղտիկ ծակ մը մեծ նաւը
կ'ընկղմեցունէ, եւ փափկակերութիւնը մուրացկա-
նութեան կ'առաջնորդէ:—Դուք այժմ աստ զանա-
զան ընչից ածուրդի մը համար ժողովուած էք. դուք
աղոնք ոտացուածք կ'անուանէք, բայց զգուշացէ՛ք
որ ո եւ է մէկու մը վնասակար չլինին: Դուք կը
խորհիք թէ աղոնք ածան են, եւ թերեւս ալ իրենց
արժէքէն շատ նուազ գին ունին. սակայն եթէ ա-
ղոնց պէտքը չունենամք, ամէն պարագայի մէջ շատ
սուղ առած պիտի լինիմք: Ռիչարտ կ'ըսէ թէ —երբ
պէտքը չունեցած բանդ գնես, չուտով ծախել կը
պարտաւորին քեզ պիտանիները:—Խեղացին ուրիշին
վնասներէն փորձառու կ'ըլլայ, ունայնամիտը հազիւ
իւր անձին վնասներէն: Ես կը ճանչնամ այնպիսի
անձեր որք իրենք անօթի կը մնան եւ իրենց զա-
ւակաց հացը կը զրկեն, որպէս զի անպիտան եւ գե-
ղեցիկ զգեստուց համար պէտք եղած դրամը հաւա-
քեն: Ահա կը տեսնեմք թէ արուեստակեալ պէտքե-
րն առաւել են բնական պէտքերէն:

Այսպիսի յիմարամտութեամբ շատ հարուստ եւ
նշանաւոր անձինք յետին աղքատութեան մէջ իյ-
նալով կը պարտաւորին օգնութիւն խնդրել անոնցմէ
զորա ի սկզբան, ի հպարտութենէ վիքացեալ, բա-
րեւելու անգամ չէին զիջաներ, եւ որք սակայն
այժմ ժրութեամբ եւ խնայողութեամբ հարուստ եւ
նշանաւոր եղած են: Աւելի լաւ է ոտքի վրայ դոր-
ծաւոր լինել քան աղնուական՝ ծնրադրեալ Բազումը
որ կը հեծեն եւ կը հառաչեն, քիչ կամ շատ հարս-
տութիւն մը ժառանգած են. բայց մոռնալով թէ
ինչէն ինչ եղած է, կը կարծեն թէ արեւ է եւ գիշեր

պիտի չլինի: Փոքր ծախք մը այնչափ մեծ հարս-
տութեան մէջ նկատողութեան չառնելի. երբ մարդ
ալիւրի տաշտէն ալիւր առնէ առանց զայն լեցունելու
յատակը չուտով կ'երեւի: Երբ աղբիւրը ցամքի, այն
ատեն ջուրին արժէքը կը գնահատեմք: Դրամին
արժէքը գիտնալու համար, փոխառութիւն մը բրէք,
եւ պիտի տեսնէք որ մտառանջութիւնը վրայ պիտի
հասնի: Եթէ տանդ համար գեղեցիկ բան մը ծախու-
առնես, տասն հատ ալ ուրիշ բաներ պիտի առնես,
որպէս զի պատշաճ յարմարութիւն մը ձեռք բերես:
Դիւրագոյն է դիմադրել առաջին ցանկութեան քան
թէ այդ առաջինը դոհացունելէ ետքը գալիք ցան-
կութեանց: Հարուստին նմանիլ ուզող աղքատը ծի-
ծաղելի է, նման գորտին որ ուռնալով ցուլի մը
չափ մեծնալ կ'ուզէ: Մեծ նաւերը կրնան ծովուն
շատ բացերը երթալ, իսկ նաւակները պարտին եղ-
րէն շատ չհեռանալ:—Քանի՞օն յիմարութիւն է աւե-
լորդ բաներու համար պարտքի տակ մնալ: Ով որ
պարտք կ'ընէ, իրաւունք կու տայ այլում իւր ազա-
պութեան վրայ իշխել, եթէ այդ պարտքը պայմա-
նաժամուն չկրնաք վճարել, պիտի շառագունիք երբ
ձեր պարտաւորով հանդիպիք. պիտի խռովիք երբ
իրեն հետ խօսիք եւ ինքզինքնիդ արդարացունելու
համար ռոգորմի պատճառներ պիտի կակաղէք: Այս-
պիսեալ տակաւ պիտի կորուսանէք ձեր անձին
ազատութիւնը. պիտի նուազի ձեր ամօթխածու-
թիւնն եւ խոշոր ու անարդ սուտերով անուանարկ
պիտի լինիք: Աննենդ մարդն՝ անվախ եւ անխռով
ամենուն երեսը նայելու է. բայց պարտքի տակ հե-
ծող աղքատութիւնը կը կորզէ անձնասիրութիւնը,

անձնիշխանութիւնը եւ առաքինութիւնը։ Արդարեւ
կարելի չէ որ պարապ քսակ մը կանգուն մնայ։ Ով
որ միշտ իրեն հաճոյ եղածը գնել միայն խորհի, նա
դիւրաւ կը մոռնայ վճարումն։ Պարտատեարք պար-
տաւորներէն աւելի սուր յիշողութիւն ունին։ վճար-
ման ժամը միշտ չուտ կը համնի պարտականին հա-
մար։ Ուրեմն պահեցէք ձեր ազատութիւնն ու անձ-
նիշխանութիւնը։ Աշխատասէր եղեք եւ ազատ, թե-
րեւս այժմ այնպիսի վիճակի մը մէջ կը գտնուիք որ
կրնաք գնել ձեր ամէն ուղածը, բայց ծերութեան
եւ կարօտութեան աւուրց համար ալ քիչ մը բան
մէկդի դրէք, վասնզի ցերեկուան արեւը ամբողջ
օրն չերեւիր։ Շահը կրնայ լինել ո՛չ տեւական եւ
երկբայելի, իսկ ծախքն թէ աներկբայելի է եւ թէ
տեւական, քանի որ կ'ապրիմք։ Դիւրագոյն է երկու
հնոց շինել, քան մին տաք պահել։ Լաւ է անօթի
պառելիլ, քան պարտաւոր դարձնուլ։ Շահեցէք որ-
չափ որ կրնաք, բայց պահեցէք ձեր շահածը։ Այս է
իմաստութիւնը։ Տխարք իմ, փորձառութիւնն ու
խոհեմութիւնն այսպէս կ'ուսուցանեն, ստուգիւ
փորձառութիւնը սուղ դպրոց մ'է, այսու ամենայնիւ
անամիսները ազոր մէջ միայն կրնան բան մը սով-
րիլ։»

Հայր Աբրահամ վերջացուց իւր բանախօսու-
թիւնը։ Ներկայք ուշադրութեամբ ունկնդրեցին եւ
դրուատեցին նորա իմաստուն խրատները, բայց երբ
աճուրդն սկսաւ, մեծ մասամբ գնեցին անիմաստ-
թեամբ եւ անխորհրդածութեամբ։

ՊԱՐՆՈՒՄԻ ՏԱՍՆ ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐԸ ՎԱՍՆ ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ

- ա) Զբաղէ այն գործով, առ որ հակամիտու-
թիւն ունիս։
- բ) Գու խօսքդ քեզ համար թող նուիրական
լինի։
- գ) Ինչ որ ընես, ամենայն զօրութեամբ ըրէ։
- դ) Ոգելից ըմպելի մի խմեր, որպէս զի հինգ
զգայարանքդ միշտ զօրաւոր լինին։
- ե) Յուսան, բայց ակնկալութեանցդ մէջ մի
չափազանցեր։
- զ) Մի ցրուեր զօրութիւնդ։
- է) Լաւ սպասաւոր եւ գործակատար ունեցիր։
- ը) Զանա՞ օգտուիլ ընդարձակագոյն հրատա-
րակութենէ։
- թ) Խնայասէր եղիր։
- ձ) Գենէ ի զատ ուրիշ անձի վրայ յոյս մի
դնիր։

	ԷԶ
1. Արուեստ հարստանալոյ	9
2. Դատողութիւն	13
3. Գործոնէութիւն	16
4. Կարգասիրութիւն	20
5. Ժամանակ եւ կեանք	22
6. Արիութիւն եւ ոգի ձեռնարկութեան	26
7. Խնայողութիւն	31
8. Յոյս	35
9. Բախտ	39
10. Ժամանակ եւ պարագայք	45
11. Նշանք ժամանակի	49
12. Զաւիաւորութիւն ի կեանս	55
13. Կենաց եւ կենակցութեան փոխութիւնք	61
14. Անկախութիւն անձին	65
15. Հարստութիւն	75
16. Պ. Զրանգլինի պատուերներն թէ մարդ ինչպէս կրնայ հարուստ լինել	78
17. Պարնումի տասն պատուէրները, վասն երջանկութեան:	85

Վ Ր Ի Պ Ա Կ Ք

Էջ.	ՏՈՂ	ԲԱՌՔ	ՈՒՂԻՂ
13,	14	2բդ.	միացունելու
31,	վերջին	4բդ.	զրազիր
43.	11	1բդ.	հանդամանք՝
62.	27	10բդ.	խաբուելու
64.	3	6բդ.	թշուառին
64.	5	1բդ.	զոհունակութիւն
70,	20	1բդ.	ամպեղէն

8-19

0025775

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0025775

պ/կ 3

0025774

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0025774

պ/կ 3

0025773

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0025773

պ/կ 3

